

**Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка**

Чернякова Ж.Ю.

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Методичні рекомендації

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (логопедія), (корекційна
психопедагогіка)

Суми-2025

УДК 37(072.057.875)

*Друкується згідно з рішенням вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол №12 від «23» червня 2025 р.)*

Автор: Чернякова Ж. Ю. – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки

Рецензенти:

Бойченко М. А., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки (Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка);

Чистякова І.А., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач аспірантури (Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка).

Чернякова Ж. Ю.

Ч 49 «Загальна педагогіка» Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (логопедія), (корекційна психопедагогіка) – **методичні рекомендації**. – Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2025. – с. 121

Методичні рекомендації з дисципліни «Загальна педагогіка» складено відповідно до вимог кредитно-трансферної системи.

Методичні рекомендації мають чітко структуровану, логічно впорядковану побудову, що відповідає сучасним підходам до організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. У змісті рекомендацій послідовно визначено мету та завдання навчального курсу, сформульовано очікувані результати навчання відповідно до компетентнісного підходу, докладно розкрито тематичний зміст освітніх модулів. Кожна тема супроводжується переліком ключових понять, орієнтовними питаннями для контролю, завданнями для самостійної роботи та тестами для контролю та самоконтролю.

Методичні рекомендації спрямовані на удосконалення навичок навчальної роботи студентів і пошуку інформації, умінь опрацьовувати різноманітні науково-педагогічні джерела; критично їх аналізувати і використовувати як у процесі підготовки до семінарських занять, так і у педагогічній діяльності.

Методичні рекомендації адресовано студентам другого курсу освітнього рівня підготовки «Бакалавр», а також магістрантам, аспірантам, викладачам педагогічних спеціальностей закладів вищої педагогічної освіти.

УДК 37(072.057.875)

© Чернякова Ж. Ю., 2025

© СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2025

ЗМІСТ

Вступ

Робоча програма навчальної дисципліни

Розділ I. Загальні основи педагогічної науки та освітньої галузі. Семінарські заняття

Розділ II. Теорія освіти і навчання (дидактика) та теорія виховання. Семінарські заняття

Поетапне створення індивідуального освітнього проєкту

Тематика індивідуальних освітніх проєктів

Теоретичні питання до підсумкового контролю (екзамену)

Тестові завдання

Додатки

ВСТУП

У сучасному суспільстві, що стрімко змінюється, підвищуються вимоги до професійної підготовки майбутніх педагогів. Опанування загальнопедагогічних знань є необхідною умовою формування педагогічного мислення, професійної рефлексії, розвитку гуманістичних цінностей і педагогічної культури.

Методичні рекомендації з курсу «Загальна педагогіка» розроблено для студентів першого бакалаврського рівня з метою сприяння ефективному засвоєнню базових теоретичних знань і формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців у галузі освіти.

Курс «Загальна педагогіка» є фундаментальною дисципліною у підготовці майбутніх фахівців. Він забезпечує науково-теоретичне підґрунтя для розуміння сутності педагогічного процесу, механізмів виховання, навчання та розвитку особистості, а також формує базу для вивчення спеціальних педагогічних дисциплін.

Зміст методичних рекомендацій відповідає освітній програмі підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, освітньо-професійного ступеня та враховує актуальні підходи до організації освітнього процесу у вищій школі.

Методичні матеріали покликані допомогти студентам: системно засвоїти основні положення курсу; орієнтуватися в педагогічних поняттях і категоріях; підготуватися до лекцій, семінарських занять, модульного та підсумкового контролю; формувати критичне мислення та аналітичні навички в аналізі педагогічних ситуацій. Методичні рекомендації спрямовані на те, щоб допомогти кожному студенту не лише опанувати навчальний матеріал, а й усвідомити своє покликання як вихователя, наставника та носія гуманістичних цінностей сучасної освіти.

Методичні рекомендації також можуть бути корисними викладачам, які ведуть навчальні заняття, і сприятимуть оптимізації освітнього процесу.

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

Кафедра педагогіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор НН Інституту
педагогіки і психології

С.М. Кондратюк

« ____ » _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Перший (бакалаврський) рівень

Галузь знань: 016 Спеціальна освіта

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (логопедія), (корекційна психопедагогіка)

Освітньо-професійна програма: спеціальна освіта (логопедія),
спеціальна освіта (психопедагогіка)

Мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією НН Інституту педагогіки і
психології

Протокол № __ від _____ року

Голова

доктор пед. наук.

професор _____ Юлія Бондаренко

Розробник:

Чернякова Жанна Юріївна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки.

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри педагогіки
Протокол № 1 від «28» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри

Бойченко М.А. доктор пед. наук, професор

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів –4	(Вказати освітній ступінь) Бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
1-й			
Семестр			
1-й		2-й	
Лекції			
18 год.			
Практичні, семінарські			
20 год.			
Лабораторні			
Самостійна робота			
78 год.			
Консультації:			
4 год.			
Загальна кількість годин - 120	Вид контролю:		
	Екзамен		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета – сформувати у студентів здатність аналізувати основні категорії виховання, навчання та розвитку, володіти науковими основами організації педагогічної діяльності в основній школі ЗЗСО у контексті Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції Нової української школи, Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», основами управління педагогічними системами, дидактичними основами візуалізації змісту навчання.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовою є міжпредметні зв'язки з наступними дисциплінами:

- з філософією, яка забезпечує загальнонауковою методологією наукового пізнання;
- з психологією, що має спільність об'єктів вивчення, індивідуальних і вікових особливостей дітей різного віку, опанування методиками вивчення особистості, колективу, особливостей формування Я-концепції, мотивації діяльності та ін.;
- з анатомією та фізіологією, що забезпечує розуміння морфологічних та фізіологічних особливостей кожного вікового періоду;
- з естетикою, що забезпечує формування всебічно розвиненої особистості;
- з соціологією, методи і результати досліджень якої використовує педагогіка;
- з історією, що забезпечує формування знань студентів про зміни та особливості навчально-виховних систем в різні історичні епохи.

3. Результати навчання за дисципліною

Знання	ПРЗ 1	Оволодіння філософськими основами педагогіки, сучасними вітчизняними і зарубіжними педагогічними теоріями.
	ПРЗ 2	Оволодіння нормативними юридичними документами, що регламентують функціонування освітньої системи сучасної України.
	ПРЗ 3	Усвідомлення сутності виховання, його загальних і конкретних цілей і завдань, організаційних форм, засобів, методів розвиваючого соціально-значущого виховання.
	ПРЗ 4	Усвідомлення сутності навчання, наукових основ його організації, закономірностей, принципів, цілей, завдань, методів, організаційних форм, педагогічної діагностики навчальних досягнень учнів.
	ПРЗ 5	Оволодіння науковими основами та методами науково-педагогічного дослідження.
	ПРЗ 6	Усвідомлення змісту, форм і методів управління процесом самовиховання учнів, стимулювання їх позитивної самореалізації у всіх можливих сферах діяльності.
	ПРЗ 7	Оволодіння основами педагогічного управління освітніми установами.
	ПРЗ 8	Розуміння сутності педагогічних технологій, шляхів підвищення педагогічної майстерності вчителя.
Уміння	ПРУ 1	Уміння планувати навчально-виховну діяльність.
	ПРУ 2	Уміння педагогічного прогнозування результатів навчально-виховної діяльності.
	ПРУ 3	Уміння правильного вибору і користування методами, прийомами, засобами навчально-виховної діяльності, візуалізації навчального матеріалу.
	ПРУ 4	Уміння вибору доцільних організаційних форм навчання, виховання та розвитку.
	ПРУ 5	Уміння здійснювати всі види контролю за навчально-виховною роботою учнів, оперативно і об'єктивно оцінювати її.
	ПРУ 6	Уміння забезпечити умови для самоосвіти і самовиховання учнів.
	ПРУ 7	Уміння здійснювати аналіз своєї

		діяльності відповідно до вимог сучасної педагогічної теорії і практики.
Комунікації	ПРК 1	Здатність здійснювати вербальну комунікацію з учнями, їх батьками та колегами в рамках педагогіки партнерства.
	ПРК 2	Здатність здійснювати невербальну комунікацію в освітньому процесі.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Вільно володіє навчальним матеріалом, висловлює власні думки, робить аргументовані висновки, рецензує відповіді інших студентів, творчо виконує індивідуальні та колективні завдання, самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань, може аргументовано обирати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної творчої діяльності, вільно використовує знання для використання творчих завдань.
82 – 89	Вільно володіє навчальним матеріалом. Застосовує знання на практиці, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає незначні огріхи у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні знання на практиці. За зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою, має стійкі навички виконання педагогічних завдань.
74 – 81	Вільно володіє навчальним матеріалом. Застосовує знання на практиці, але узагальнює і систематизує навчальну інформацію не в повній мірі, допускає огріхи у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні знань на практиці.
64 – 73	Володіє навчальним матеріалом, знає основні поняття навчального матеріалу, виконує поставлені завдання на репродуктивному рівні, має недостатньо стійкі навички виконання практичних завдань.
60 – 63	Володіє навчальним матеріалом поверхнево, фрагментарно, відтворює певну частину навчального матеріалу на рівні запам'ятовування, знає основні поняття навчального матеріалу. Має елементарні, нестійкі навички виконання завдання.

35 – 59	Має фрагментарні знання при незначному загальному обсязі навчального матеріалу, відсутні сформовані вміння та навички, допускає суттєві помилки під час відповіді. Планує та виконує частину завдання за допомогою викладача.
1 – 34	Студент не володіє навчальним матеріалом. Виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача.

Розподіл балів (екзамен)

Поточний контроль									Разом	Сума	Підсумковий (екз.)	Загальна сума
РОЗДІЛ І			РОЗДІЛ ІІ									
T1.1.	T1.2	T1.3	T2.1	T2.2	T2.3	T2.4	T2.5	T2.6	54	75	25	100
Поточний контроль												
6	6	6	6	6	6	6	6	6				
Контроль самостійної роботи									21			
2	2	2	2	2	2	2	2	5				

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту(роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно

60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами діагностики є іспит, педагогічні задачі, навчальний освітній проєкт, тести.

6. Програма навчальної дисципліни

Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Загальні основи педагогічної науки та освітньої галузі.

Тема 1. Педагогіка в системі наук про людину. Розвиток, соціалізація і виховання особистості.

Тема 2. Педагогічний процес як система і цілісне явище. Закономірності і принципи педагогічного процесу.

Тема 3. Нормативно-правові засади управління та реформування сучасної системи освіти в Україні.

Розділ 2. Теорія освіти і навчання (дидактика) та теорія виховання.

Тема 1. Зміст та результати освіти. Методи та засоби навчання.

Тема 2. Форми організації навчання. Урок як основна форма організації навчання.

Тема 3. Сучасні технології навчання.

Тема 4. Виховання як педагогічний процес. Зміст виховання. Основні напрями виховання.

Тема 5. Загальні методи та організаційні форми виховної роботи.

Тема 6. Місце і роль сім'ї у вихованні. Суспільні інститути виховання. Виховна робота з педагогічно занедбанними дітьми.

7. Структура навчальної дисципліни

Зміст модуля	Лекції (год.)	Семіна р. занятт я	Самост. робота студенті в	Індиві д. робо та	Всього
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ					
1. Педагогіка в системі наук про людину. Розвиток, соціалізація і виховання особистості.	2	2	8		12
2. Педагогічний процес як система і цілісне явище. Закономірності і принципи педагогічного процесу.	2	2	8		12
3. Нормативно-правові засади управління та реформування сучасної системи освіти в Україні.	2	2	8		12
Розділ II. ТЕОРІЯ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ (ДИДАКТИКА) ТА ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ					
1. Зміст та результати освіти. Методи та засоби навчання.	2	2	8		12
2. Форми організації навчання. Урок як основна форма організації навчання.	2	2	8		12
3. Сучасні технології навчання.	2	2	8		12
4. Виховання як педагогічний процес. Зміст виховання. Основні напрями виховання.	2	2	8		12
5. Загальні методи та організаційні форми виховної роботи.	2	2	8		12
6. Місце і роль сім'ї у вихованні. Суспільні інститути виховання Виховна робота з педагогічно занедбанними дітьми.	2	2	8		12
Індивідуальна робота (захист)		2	6	4	12
Всього	18	20	78	4	120

8. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	
1	Педагогіка в системі наук про людину. Розвиток, соціалізація і виховання особистості.	2
2	Педагогічний процес як система і цілісне явище. Закономірності і принципи педагогічного процесу	2
3	Нормативно-правові засади реформування сучасної системи освіти в Україні.	2
	Розділ II. ТЕОРІЯ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ (ДИДАКТИКА) ТА ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ	
1	Зміст та результати освіти. Методи та засоби навчання.	2
2	Форми організації навчання. Урок як основна форма організації навчання.	2
3	Сучасні технології навчання.	2
4	Виховання як педагогічний процес. Зміст виховання. Основні напрями виховання.	2
5	Загальні методи та організаційні форми виховної роботи.	2
6	Місце і роль сім'ї у вихованні. Суспільні інститути виховання. Виховна робота з педагогічно занедбаними дітьми.	2
	РАЗОМ	20

9. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. EdEra. Виховання дітей з поведінковими особливостями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ed-era.com/courses/vykhovannya-ditej-z-povedinkovymy-osoblyvostyamy> (дата звернення: 25.05.2025).

<https://doi.org/10.35619/iuu.v1i12.320>.

2. Бахомент, С., Афанасьєва В. Формування взаємовідносин між однолітками в дитячому колективі. Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика» (присвячена 300-річчю від дня народження Григорія Сковороди) : зб. матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Sixteen листопада 2022 року / [наук. ред.: П. М. Бойчук, О. Л. Фаст]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Частина 1. 2022. С. 59-sixty three.

3. Белан, Т. Г. Педагогіка (Методика виховної роботи) : навчально-методичний посібник до практичних робіт для студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2025. 64 с.

4. Бернстейн, Д. Мене ніхто не розуміє! Як упоратись зі стресом у школі, сім'ї та стосунках / Джеффри Бернстейн ; пер. з англ. Н. Коваль. – Харків : Ранок, 2023. – 256 с.

5. Бех, І. Д. Виховання особистості : сходження до духовності / І. Д. Бех. - Київ : Либідь, 2006.- 280 с.

6. Бех, І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.

7. Бех, І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.

8. Біда, О. А. Виховання учнів у контексті компетентнісного підходу : монографія / О. А. Біда. – К. : Педагогічна думка, 2021. – 180 с.

9. Бондаренко, Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

10. Бялик, О. Шляхи використання зарубіжного досвіду в системі статевого виховання учнівської молоді України. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. № 1 (68), лютий 2020. DOI: 10.33310/2518-7813-2020-68-1.

11. Васильєва, Л. П. Педагогіка: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Л. П. Васильєва. – К.: Видавництво «Освіта», 2018. – 320 с.
12. Ваховський, Л. С. Педагогіка / Л. С. Ваховський. – К. : Академвидав, 2020. – 320 с.
13. Взаємодія соціальних інститутів у вихованні дітей: навчально-методичний посібник для магістрів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки / Розлуцька Г. М. – Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 116 с.
14. Волкова, К., Чусова, О., Лазарева А. Сучасні тенденції розвитку теорії і практики соціального виховання. Соціальна робота та освіта, № 8(2). 2021. С. 164–174.
15. Волкова, Н. В. Психологія важковиховуваності дітей: теорія і практика / Н. В. Волкова. – Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. – 256 с.
16. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 379 с
17. Гончарук, О. В. Психолого-педагогічний супровід дітей із важковиховуваністю / О. В. Гончарук // Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – 2020. – Вип. 3. – С. 45–58.
18. Гудовсек, О. Сучасні підходи до естетичного виховання молодших школярів засобами етнопедагогіки. Інноватика у вихованні. №12 (2020). DOI:
19. Гуз, К. Є. Форми та методи виховної роботи в закладах освіти: теорія і практика : навч. посіб. / К. Є. Гуз. – Харків : ФОП Бровін О. В., 2019. – 188 с.
20. Добридень, А. В. Теоретичні аспекти виховної роботи класного керівника в сучасній школі / А. В. Добридень, Д. М. Красний // *Педагогічна Академія: наукові записки*. – 2024. – DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14262807>
21. Доній, В. Ф. Сутність і структура виховної системи класного керівника / В. Ф. Доній. – К. : Ніка-Центр, 2016 [випущено у 2017 р.]. – 112 с.
22. Екологічне виховання підростаючого покоління. <https://studies.in.ua/ekzamen-pedagogika/1428-ekologchne-vihovannya-pdrostayuchogo-pokolnnya.html>

23. Єрмаков, І. Г., Кириченко В. І., Ковганич Г. Г., Спіжева Д. В. Учнівське самоврядування; структура, зміст і концепція розвитку, проектна діяльність, досвідорганізації.— Х.: Вид. група «Основа», 2008.— 112 с.

24. Завдання і напрями національно-патріотичного виховання в школі. https://znayshov.com/News/Details/zavdannya_i_napriamy_natsionalno-patriotichnoho_vykhovannia_v_shkoli

25. Загальні основи педагогіки: навч. посіб. для здоб. вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спец. 013 «Початкова освіта» / Л. В. Задорожна, І.М.Княгницька, І. Б. Тимофєєва. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 192 с.

26. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/stru>

27. Іванова, Л. М. Особливості формування поведінкових стратегій у дітей з важковиховуваністю / Л. М. Іванова // Психологія розвитку людини. – 2019. –Т. 13, № 2. – С. 78–89.

28. Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. Eleven. Т. 2 / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; [голов. ред. Коляда Н. М. ; заст. голов. ред. Грицай Н. Б. ; чл. ред. ради: Сухомлинська О. В. та ін. ; чл. редкол.: Остапчук Н. О. та ін.]. - Рівне : РДГУ, 2020. - 225 с.

29. Казьмірчук, Н. С. Педагогіка партнерства як запорука ефективної підготовки майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills учнів початкової школи. Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи. 2022. С. 86-90.

30. Кірдан. О.П., Кірдан О.Л. Педагогіка гідності – педагогіка майбутнього. Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») : журнал. 2021. № 5(5). С. 386–396. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5\(5\)-386-396](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5(5)-386-396)

31. Княжева, І. А. Педагогіка: навчальний посібник для здобувачів освіти першого освітнього рівня (бакалавр) спеціальності 014.021 Середня освіта (Англійська мова та література) / І. А. Княжева. - Одеса, Університет Ушинського, 2023. - 110 с.

32. Коваль, В. П. Важковиховуваність у дітей: діагностика та корекція / В. П. Коваль. – Харків: ХНПУ, 2021. – 192 с.
33. Ковальчук, В.А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.
34. Колодько, Т. М. Творчість як складова педагогічної майстерності вчителя. Наукові записки. Серія «Філологічна». 2012. Випуск 23. С. 271-274. <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2012/n23/89.pdf>
35. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
36. Короленко, В., Шенкевич В. Сучасні аспекти морального виховання школярів. <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Ped-visnyk-65-2019-30.pdf>
37. Котик, Т. М. Розвиток емоційного інтелекту в учнів початкової школи / Т. М. Котик. – Київ : НУШ Центр, 2020. – 96 с.
38. Кравець, В. Історія становлення сексуальної педагогіки в Україні. <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6959/1/Kravets.pdf>
39. Кубиліна, О. Є. Підготовка майбутніх вихователів до економічного виховання дітей дошкільного віку. Кваліфікаційна робота. Чернігів. 2020. <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7322>
40. Латта, Н. Як пережити підлітковий вік дитини і не збожеволіти / Найджел Латта ; пер. з англ. А. Марущак. – Київ : Наш формат, 2025. – 240 с.
41. Лещук, Н. О. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. — К., 2014. — 136 с.
42. Литвиненко, О. В. Виховна робота з дітьми, які мають поведінкові труднощі / О. В. Литвиненко // Вісник педагогіки. – 2023. – № 4. – С. 112–124.
43. Лісовець. О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України [навч.-метод. посібн.] – К.: Академія, 2011. – 256 с.
44. Лозова, В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання. – Харків: ОВС, 2002. – 400 с.

45. Маккріді, Е. Я! Я! Я! Як перевиховати егоїстичну дитину (або її батьків) / Емі Маккріді ; пер. з англ. І. Тарнавської. – Київ : Форс Україна, 2021. – 320 с.

46. Максимюк, С. П. Педагогіка: підручник для студентів педагогічних факультетів / С. П. Максимюк. – Київ : Академвидав, 2020. – 496 с.

47. Маруєва, Т. О. Теорія та методика виховної роботи : навч. посіб. / Т. О. Маруєва. – К. : Слово, 2019. – 248 с.

48. Марусяк, Т. Є. Організація виховної роботи у закладах освіти : навч. посіб. / Т. Є. Марусяк. – Тернопіль : Мандрівець, 2018. – 200 с.

49. Міністерство освіти і науки України. Концепція розвитку класного керівництва в умовах Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>

50. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми, які мають поведінкові труднощі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/metodichni-rekomendaciyi-roboch-dityami-yaki-mayut-povedinkovi-trudnoci>

51. Мітурич, В. В. Екологічне виховання учнів під час навчально - виховного процесу. Атестаційна робота. <https://naurok.com.ua/teoretichni-osnovi-ekologichnogo-vihovannya-osobistosti-224043.html>

52. Найденко, Т. О. Актуальність системи виховання А. С. Макаренка в умовах сучасної кризи міжкультурних зв'язків у освіті. Мистецтво та мистецька освіта в сучасному соціокультурному просторі : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., (three–4 червня 2021 р., м. Бердянськ) / [упоряд. М. М. Погребняк]. Полтава : Сімон, 2021. С. 82-86.

53. Нестеренко, О.М. Сучасне правове виховання в Європі як один із способів формування свідомого громадянина. 2020. <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/8972/1/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%87%D0%BD%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F%20%281%29-113-143.pdf>

54. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>

55. Ноздрова, О.П., Нотарєва, Г. Статеве виховання учнів у сучасній школі. Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти : збірник наукових праць / редкол. О. Я. Чебикін та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2022. 190 с., С.153-160.

<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/14634/1/Nozdrova%20Oksana%20Pavlivna%202022.pdf> Правове виховання, як складова частина виховання громадянської компетентності у сучасній школі. <https://naurok.com.ua/stattya-pravove-vihovannya-u-suchasniy-shkoli-37901.html>

56. Ньюфелд, Г. Тримайтеся за своїх дітей: чому батьки повинні бути важливішими за однолітків / Гордон Ньюфелд, Габор Мате ; пер. з англ. С. Яцюк. – Київ : Наш формат, 2020. – 352 с.

57. Охріменко, З.В., Морін О.Л., Шевенко А.М., Закатнов Д.О., Піддячий М.І. Формування професійно-ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності в умовах сучасного освітнього середовища. Імекс-ЛТД. 2022. https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=C18xy5gAAAAJ&citation_for_view=C18xy5gAAAAJ:cFHS6HbyZ2cC

58. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І.А.Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : Вища шк., 2004. 422 с.

59. Петрова, І. С. Психолого-педагогічні аспекти подолання важковиховуваності / І. С. Петрова // Науковий вісник соціальної педагогіки. – 2022. – Вип. 7. – С. 30–44.

60. Пометун, О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів / О. І. Пометун. – Київ : Освіта, 2020. – 112 с.

61. Пономаренко, В. І. Педагогічне керівництво: методика та практика / В. І. Пономаренко. – Харків: Ранок, 2019. — 280 с.

62. Попадич, О. О. Теорія виховання: навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. студентів спеціальності 013 Початкова освіта». Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2019. 50 с.

63. Попадич, О. О. Теорія виховання: навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. студентів спеціальності 013 Початкова освіта». Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2019. 50 с.

64. Поясок, Т. Б. Педагогіка: навч. посіб. / Т. Поясок, О. Беспарточна; Кременчуц. нац. ун-т ім. Михайла Остроградського. - Кременчук : НОВАБУК, 2024. - 207 с.

65. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти». 29 серпня 2024 р. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>

66. Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток : колективна монографія / кол. авт. ; відп. ред. Г. Є. Улунова. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 300 с. https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/Profesiyna_kultura.pdf

67. Редько, В. Г. Сучасні форми і методи виховної роботи в умовах реформування освіти / В. Г. Редько // Вісник післядипломної освіти. – 2019. – № 5. – С. 45–51.

68. Розумове виховання школярів: завдання, зміст, засоби, шляхи здійснення. <https://studfile.net/preview/16409943/page:73/>

69. Савченко, Л. О. Інноваційні форми виховної роботи в Новій українській школі / Л. О. Савченко // Педагогіка і психологія. – 2021. – № 2. – С. 34–38.

70. Савченко, О. Я. Нова українська школа: poradnik для класного керівника / О. Я. Савченко. – К. : Освіта України, 2018. – 128 с.

71. Сидоренко, Т. В. Психологічна підтримка дітей із важковиховуваністю / Т. В. Сидоренко // Психологія освіти. – 2019. – № 1. – С. 75–88.

72. Сиротюк, Н. М. Педагогіка: теорія і практика виховного процесу : навч. посіб. / Н. М. Сиротюк, Л. О. Пономарьова. – Київ : Центр учбової літератури, 2020. – 256 с.

73. Сисоєва, С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. К.: Мілені, ум, 2006. – 344 с.
74. Сисоєва, С. О. Теорія та методика виховання : навч. посіб. / С. О. Сисоєва, Н. М. Дем'яненко. – К. : Слово, 2022. – 270 с.
75. Сікорський, П. І. Нова педагогіка. Львів: Львівська політехніка. 2021. 540 с.
76. Сікорський, П. І. Нова педагогіка. Львів: Львівська політехніка. 2021. 540 с.
77. Сірант, Н. Дитина як суб'єкт естетичного виховання в контексті викликів сьогодення. Гірська школа Українських Карпат № 19 (2018). С.18-22.
78. Суть, мета, завдання і принципи екологічного виховання. <https://studfile.net/preview/9232803/page:12/>
79. Сухіна, І. М. Маленькі непосиди: як працювати з гіперактивними дітьми / Ірина Сухіна. – Харків : Основа, 2020. – 128 с.
80. Сухомлинський, В.О. Методика виховання колективу. Вибрані твори: в 5 т.- Т. 1. К.: Рад.шк.,1976. 653 с.
81. Таранік-Ткачук, К. В. Основи виховної роботи : навч. посіб. / К. В. Таранік-Ткачук. – К. : Центр учбової літератури, 2017. – 304 с.
82. Тимошко, Г. М. Педагогічна майстерність як вектор розвитку організаційної культури керівника закладу освіти. Вісник № 1 (157). DOI: 10.5281/zenodo.2622921. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721419/1/69_2019_.pdf
83. Україна. Міністерство освіти і науки. Концепція громадянської освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Київ, 2018. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua>.
84. Україна. Міністерство освіти і науки. Методичні рекомендації щодо організації виховної роботи у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році [Електронний ресурс] : лист МОН України № 1/7895-23 від 16.08.2023. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua>.
85. Федяєва, В. Л. Педагогічна система В. Сухомлинського : навч.-метод. посіб. / Федяєва В. Л., Сараєва О. В. ; Херсон. держ. ун-т. - Херсон : ХДУ, 2006. – 144 с.

86. Фролова, М. І. Соціально-педагогічні умови корекції поведінкових проблем у дітей / М. І. Фролова // Психологія і суспільство. – 2017. –№ 12. – С. 58–67.

87. Хілі, М. Як приборкати тигра: як навчити дитину керувати емоціями / Морін Хілі ; пер. з англ. О. Опанасенко. – Київ : BookChef, 2020. – 288 с.

88. Шевчук, Г. Й. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни. Режим доступу <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/4660/4684>

89. Як організувати патріотичне виховання. 30 ідей, порад і ресурсів. <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-patriotychne-vyhovannya-30-idej-porad-i-resursiv/>

90. Ярмола, Н. В. Діти дощу: методичні рекомендації щодо виховання дітей з аутизмом / Н. В. Ярмола. – Київ : Літера, 2020. – 104 с.

Основні закони та документи:

1. Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Конвенція ООН про права дитини (ратифікована в Україні) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

3. Закон України «Про освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-IX>

5. Закон України «Про охорону дитинства» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-12>

6. Закон України «Про соціальні послуги» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-19>

Нормативні акти:

1. Наказ МОН України №1166 від 19.09.2018 «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1211-18>

2. Постанова Кабінету Міністрів України №896 від 03.10.2018 «Про взаємодію суб'єктів соціальної роботи щодо виявлення та супроводу дітей у складних життєвих обставинах» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-2018-п>

3. Наказ МОН України №1646 від 02.12.2020 «Про затвердження Типової інструкції з організації захисту дітей в освітньому середовищі» <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-instrukciyi-z-organizaciyi-zahistu-ditej-v-osvitnomu-seredovishi>

4. Лист МОН України №1/9-535 від 11.10.2022 «Щодо забезпечення психосоціальної підтримки дітей під час воєнного стану» <https://mon.gov.ua/ua/npa/listi-mon/shhodo-zabezpechennya-psihososialnoyi-pidtrimki-ditey-pid-chas-voennogo-stanu>

Додаткові:

1. Андрощук, І. М. Теоретико-методологічні основи організації змішаного навчання у закладі загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / І. М. Андрощук, О. В. Віролайнен // Вісник післядипломної освіти. Серія : Педагогічні науки. - 2021. - Вип. 15. - С. 10-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpopn_2021_15_4

2. Білоус, І. І. Сучасні освітні технології в умовах розвитку інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / І. І. Білоус, А. В. Дем'янюк // Інновац. педагогіка. – 2022. – Т. 1, вип. 54. – С. 9-12.

3. Бялик, О. В. Система підвищення кваліфікації вчителів зі статевого виховання учнів: європейський досвід [Текст] / О. В. Бялик // Український педагогічний журнал. – 2019. – № 1. – С. 16–22.

4. Волинець, Т. Методичні засади реалізації принципу наступності в навчанні фізики в закладах середньої освіти II ступеня [Електронний ресурс] / Т. Волинець // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. - 2021. - Вип. 1. - С. 153-158. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2021_1_18

5. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
6. Гришина, Т.В. Освітня технологія як об'єкт методичної роботи. – Харків: Основа. 2003. 96 с.
7. Гуц, Н. Цифрове освітнє середовище у вищій освіті України: аналіз особливостей використання на тлі російсько-української війни [Електронний ресурс] / Н. Гуц // Перспективи та інновац. науки. Серія : Педагогіка. Психологія. Медицина. – 2023. – № 11 (29). – С. 83-92.
8. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб. / Упоряд.: Воротникова І.П., Чайковська Н.В. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020..
9. Дистанційне навчання як виклик сучасної вищої освіти: методико-правовий вимір [Електронний ресурс] / Марія Теловата, Ірина Борисенко, Олексій Міршук, Ольга Мердова, Оксана Крусь // Наук. інновації та перед. технології. Серія : Держ. упр. Право. Економіка. Психологія. Педагогіка. – 2023. – Вип. 1. – С. 446-459
10. Дінтерсміт, Т., Вагнер Т. Мистецтво навчати. Як підготувати дитину до реального життя. К.: Наш формат, 2017.
11. Задоріна, О. Впровадження інновацій у закладах вищої освіти [Електронний ресурс] / О. Задоріна, С. Кубрак, О. Ковальчук // Наук. інновації та перед. технології. Серія : Упр. та адміністрування. Економіка. Право. Педагогіка. Психологія. – 2023. – № 5 (19). – С. 480-486.
12. Замша, А. В. Специфіка організації дистанційного навчання учнів із особливими освітніми потребами в умовах сучасних викликів української освіти [Електронний ресурс] / А. В. Замша, Ю. М. Найда,
13. Кремень, В. Г. (Ред.). Національний освітній глосарій: вища освіта. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014.
14. Кривонос, О.Б. Підготовка студентів до семінарських занять: навчально-методичний посібник / О.Б. Кривонос. – Цьома С.П., 2018. - 60 с.

15. Лук'янова, Л. Б. Стратегії розвитку закладів загальної середньої освіти у національному та європейському вимірах [Електронний ресурс] / Л. Б. Лук'янова // Імідж сучас. педагога. – 2023. – № 3. – С. 5-10.
16. Ляшкевич, А. Адаптація освітнього процесу вищої школи до глобальних викликів ХХІ століття [Електронний ресурс] / А. Ляшкевич, О. Марусич, Х. Шавель // Перспективи та інновац. науки. Серія : Педагогіка. Психологія. Медицина. – 2023. – № 4 (22). – С. 163-173.
17. Мармаза, О. І. Інноваційний менеджмент– Х.: ТОВ «Планета-принт», 2016.
18. Медвідь, Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні. – К. : Вікар, 2003. – 335 с.
19. Москалюк, М. Лень // Наук. вісн. Ізмаїл. держ. гуманітар. ун-ту. Серія : Пед. науки. – 2022. – № 58. – С. 102-108.
20. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібик Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.
21. Новий освітній простір: Інформаційний посібник, 2019: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf?fclid=IwAR1wgpWNjVUhfE6uJH0abN7iFcWAxQAWMTnMoGjlep bBQUXX47kRw__Z8Qc.
22. Організація дистанційного навчання в школі методичні рекомендації <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>
23. Остапчук, Н. Використання GOOGLE CLASSROOM для організації уроків інформатики: структура віртуального класу [Електронний ресурс] / Н. Остапчук, Н. Полюхович // Нова педагогічна думка. - 2020. - № 1. - С. 27-32. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2020_1_7
24. Остапчук, Н. Структура сучасного компетентнісного уроку "Я досліджую світ" інформатичної освітньої галузі [Електронний ресурс] / Н.

Остапчук, Л. Мельничук // Нова педагогічна думка. - 2021. - № 2. - С. 48-54. -
Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2021_2_11

25. Основи педагогічної ергономіки : навчальний посібник / Н.Д. Карапузова, Є.А. Зімниця, В.М. Помогайбо. – Київ :Академвидав, 2012. – 192 с. – (Серія "Альма-матер").

26. Пахомова, Т. Механізми та принципи управління системою вищої освіти в Україні [Електронний ресурс] / Т. Пахомова, В. Зенкіна // Перспективи та інновац. науки. Серія : Педагогіка. Психологія. Медицина. – 2023. – № 11 (29). – С.294-305.

27. Стрілецька, Н. М. Використання прийомів (технік) формувального оцінювання на уроках інформатики у початковій школі [Електронний ресурс] / Н. М. Стрілецька, О. С. Смаглюк // Молодий вчений. - 2020. - № 6(2). - С. 355-363. -
Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_6\(2\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_6(2)_38)

28. Хриков, Є.М. Управління навчальним закладом: Навч. посіб. К.: Знання, 2016.

29. Черненко, В. П. Розвиток творчих здібностей на уроках інформатики за допомогою ТРВЗ-технології [Електронний ресурс] / В. П. Черненко, І. І. Киба // Фізико-математична освіта. - 2020. - Вип. 3(2). - С. 101-107. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/fmo_2020_3\(2\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/fmo_2020_3(2)_19)

Інформаційні ресурси

1. Академія педагогічних наук України - <http://www.apsu.org.ua>
2. Український центр оцінювання якості освіти. – www.testportal.gov.ua
3. Освітній портал «Освіта.УА». – <http://osvita.ua>
Освітня мережа України. – www.edu.kiev.ua
4. Виховна робота в школі. – http://www.library.kherson.ua/teach/scool_07.htm
5. Відкритий урок: професійний журнал для вчителів. – <http://osvita.ua/school>
6. Острів знань : Освітній шкільний інтернет-портал. – <http://ostriv.in.ua/>
7. Педагогічні науки:теорія, історія, інноваційні технології Науковий журнал [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/

8. Учительський портал. – <http://www.uchportal.ru/>
9. Я – вихователь. – <http://vospitatel.at.ua>
10. Слово вчителя. – www.konserg.ucoz.ua
11. Портал «Діти України». – www.children.edu-ua.net
12. Наукове електронне фахове видання «Народна освіта». – www.narodnaosvita.kiev.ua
13. Освітній портал «Педагогічна преса». – <http://pedpresa.ua>
14. «Гармонія сімейного життя». Сайт для старшокласників та старшокласниць. – <http://harmonia.okis.ru>
15. Безпека дітей в Інтернеті. – <http://onlandia.org.ua>
16. Освітній онлайн-журнал. – <http://educlub.com.ua>
17. Щоденник. Уа. – <http://shodennik.ua>
18. Українська педагогіка. – <http://ukped.com>
19. Уроки.нет. – <http://www.uroki.net>
20. Інформаційний портал «Знання». – <http://znannya.info>
21. Методичний портал. – <http://pedsovet.su>
22. Тестування і моніторинг в освіті. – <http://timo.com.ua>

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

1. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів в системі загальної середньої освіти (Наказ МОН України № 371 від 05.05.2008) // Освіта України. – 2001. – № 6. – С. 3–16.
2. Загальні методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу у п'ятих класах загальноосвітніх навчальних закладів (лист МОН України від 24.05.13 №_1/9-368). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>
3. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.help/law/651-XIV/>.
5. Закон України «Про позашкільну освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>.

6. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/stru>

7. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

8. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang=ru>

9. Лист Міністерства освіти і науки України від 25.07.2019 № 1/9-376 «Методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2019/2020 навчальному році» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iitzo.gov.ua/metodychni-rekomendatsiji/>;

10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 27.10.2014 № 1232 «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://docs.google.com/viewer?url=http://mon.gov.ua/files/normative/2014-10-27/3008/nmo-1232.doc&embedded=false> ;

11. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243 «Про Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://docs.google.com/viewer?url=http://mon.gov.ua/files/normative/files/news/10/31/1243.doc&embedded=false>;

12. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] / – 2002. – Режим доступу: <http://www.setlab.net/?view=education-doctrine-2002>

13. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv>

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №1.

ТЕМА: ПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ НАУК ПРО ЛЮДИНУ. РОЗВИТОК, СОЦІАЛІЗАЦІЯ І ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Мета: вміти визначити основні задачі і функції педагогіки, її предмет, специфіку предмету. Вміти виділити специфіку предмету кожної галузі педагогіки; головні завдання педагогіки на сучасному етапі розвитку суспільства.

Теоретичні питання

1. Педагогіка як галузь гуманітарних знань. Соціальні функції педагогіки.
2. Предмет і основні категорії педагогіки.
3. Структура педагогічної науки. Галузі педагогіки. Зв'язок педагогіки з іншими науками
4. Основні етапи розвитку педагогіки. Завдання педагогіки на сучасному етапі розвитку суспільства.
5. Поняття про розвиток і формування особистості.
6. Основні фактори та рушійні сили процесу розвитку й формування особистості.
7. Роль діяльності, спілкування, власної активності у розвитку та вихованні особистості.

Ключові поняття теми: педагогіка, виховання, освіта, навчання, розвиток, формування, людина, індивід, особистість, індивідуальність, соціалізація.

Основні положення теми

При вивченні зверніть увагу на такі аспекти: педагогіка у системі сучасного антропологічного знання. Виникнення і розвиток педагогіки як науки. Я.А. Коменський як засновник наукової педагогіки. Специфіка її предмета. Педагогіка як наука та мистецтво. Основні завдання сучасної педагогічної науки. Провідні категорії педагогіки: розвиток, формування, виховання, навчання, освіта, самоосвіта.

Структура педагогіки, її провідні галузі. Зв'язок педагогіки з різними галузями людинознавства. Взаємозв'язок педагогічної теорії і освітньої

практики, їх взаємозбагачення. Прогнозування розвитку освіти. Роль вітчизняних педагогів у розвитку педагогічної науки. Природовідповідність та народність виховання як провідні принципи вітчизняної педагогіки.

Гуманізм як соціально-ціннісний комплекс поглядів, переконань, ідеалів і як ідейна філософська основа сучасної педагогіки. Завдання педагогіки на сучасному етапі розвитку освіти в Україні. Значення науково-дослідницької роботи вчителя для здійснення педагогічної діяльності, удосконалення форм і методів навчання виховання. Методологічне обґрунтування концепції науково-педагогічного дослідження.

При розгляді питань зверніть увагу на означені аспекти: людина, особистість, індивідуальність. Особистість як суб'єкт і об'єкт виховного процесу. Проблема чинників формування особистості в історії педагогічної науки. Аналіз поглядів на означену проблему Я.А. Коменського. Теорія «чистої дошки» Дж. Локка. Й.Г. Песталоцці про виховання як про «розвиток сил людської природи у всій їх сукупності, тобто серця, розуму і руки». Ж.Ж. Руссо про чинники формування особистості. Погляди Г.С. Сковороди на проблему, що аналізується: «Природа є перша всьому причина і самодвижима пружина». К.Д. Ушинський про чинники формування особистості: «Організм батьків з усіма його характеристичними природженими особливостями і з усіма змінами, що є привнесеними у нього духовним життям людини, у найрізноманітніших комбінаціях передається дітям і становить для них весь обсяг природжених нахилів». «Є один тільки спільний для всіх природжений нахил, на який завжди може розраховувати виховання: це те, що ми називаємо народністю. Виховання є діяльність свідомо, принаймні з боку вихователя, ...в якій ми визначили мету, пізнали матеріал, з яким ми повинні мати справу, продумали, дослідили, обрали засоби, необхідні для досягнення мети, свідомо обраної нами».

Спадковість і розвиток. Природний фонд як єдність загальнолюдських задатків і індивідуальних фізіологічних відмінностей, що передаються спадково. Значення результатів сучасних досліджень генетики вирішення актуальних проблем розвитку особистості.

Вплив середовища на розвиток особистості. Поняття соціального середовища. Середовище як джерело стихійних впливів на вихованців. Проблема педагогічного середовища.

Значення діяльності та спілкування у розвитку особистості. Взаємозв'язок характеру діяльності, активності особистості та її розвитку.

Виховання – визначальний чинник розвитку і соціалізації особистості. Цілісність розвитку особистості. Рушійні сили процесу розвитку особистості. Загальний закон розвитку особистості: створення і конструктивне вирішення розвиваючих протиріч. Основні характеристики особистості.

Соціалізація – це процес, у ході якого людина засвоює соціальні норми, цінності, знання, правила поведінки та культурні особливості суспільства, в якому вона живе. Через соціалізацію індивід стає повноцінним членом суспільства.

Основні риси соціалізації: вона триває все життя (але найбільш інтенсивна

в дитинстві); відбувається під впливом родини, школи, друзів, ЗМІ, релігії, культури тощо; формує особистість, її ціннісні орієнтації, світогляд, соціальні ролі.

Види соціалізації:

Первинна соціалізація – засвоєння базових норм і ролей у дитинстві (в сім'ї).

Вторинна соціалізація – адаптація до нових соціальних ролей у зрілому віці (на роботі, в колі друзів тощо).

Ресоціалізація – засвоєння нових норм замість старих (наприклад, після переїзду в іншу країну).

Десоціалізація – відмова від попередніх норм і цінностей, які стали неприйнятними.

Практичні завдання

I. У педагогічному словнику:

Дайте визначення понять: педагогіка, предмет вивчення педагогіки, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка, логопедія, народна педагогіка, етнопедагогіка, педологія, людина, індивід, особистість, індивідуальність, розвиток.

Дайте визначення основних категорій педагогіки: виховання, освіта, навчання, розвиток, формування.

II. У робочому зошиті:

A. Репродуктивний рівень

1. Складіть структурно-логічні схеми:

- 1) структура педагогічних наук;
- 2) функцій, які виконує педагогіка;
- 3) джерела розвитку педагогічної науки;
- 4) зв'язки педагогіки з іншими науками.

2. Охарактеризуйте рушійні сили розвитку особистості. Заповніть таблицю:

Напрямок розвитку	Протиріччя, що є рушійними силами розвитку	Зміни, які відбуваються в організмі людини

3. Як співвідносяться поняття «розвиток» та «формування особистості» і «виховання». У чому їх відмінність і взаємозв'язок?

Б. Конструктивний рівень

1. Аргументуйте твердження: науково-природничою основою педагогіки є психологія і фізіологія людини.
2. Охарактеризуйте філософські основи педагогічної науки.
3. Обґрунтуйте, чому народна педагогіка є підвалиною педагогічної науки і навчально-виховного процесу?
4. Проаналізуйте процеси власного розвитку і назвіть прояви соціального успадкування.
5. Обґрунтуйте зміст вислову: «Індивідом народжуються, особистістю стають, індивідуальність відстоюють».
6. Як ви розумієте поняття «всебічний розвиток особистості».

В. Творчий рівень

1. Як ви розумієте слова:

Й. Г. Песталоцці: «Щоб змінити людей, їх треба любити. Вплив на них пропорційний любові до них».

2. Проаналізуйте 2-3 українські звичаї або обряди (хрещення дитини, одруження, свято Івана Купала та ін.) з погляду їхньої педагогічної доцільності.

3. Користуючись роботою М.Г. Стельмаховича «Народна педагогіка» або інших авторів проаналізуйте народні уявлення про основні чинники формування особистості.

Контроль та самоконтроль
Тестові завдання

1. Педагогіка – це:

- а) особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини, складовими частинами якої є освіта та навчання;
- б) наука про виховання людини;
- в) цілеспрямований та організований процес формування особистості.

2. Основні педагогічні категорії:

- а) загальна педагогіка, історія педагогіки, методики вивчення окремих дисциплін;
- б) народна педагогіка, духовна педагогіка, світська педагогіка;
- в) навчання, виховання, освіта, розвиток.

3. Що визначило розвиток педагогіки як науки?:

- а) біологічний закон збереження роду;
- б) турбота батьків про щастя дітей;
- в) об'єктивна необхідність у спеціальній підготовці людини до життя і праці.

4. Предметом педагогіки є:

- а) підготовка підростаючого покоління до життя;
- б) розробка правил, рекомендацій щодо реалізації виховання;
- в) процес цілеспрямованого розвитку і формування людської особистості в умовах її навчання, виховання й освіти.

5. Завдання педагогіки:

- а) передати людині знання, вміння, навички;
- б) вивчення проблем виховання та навчання людей;
- в) визначення мети та завдань виховання; дослідження методів і форм організації навчально-виховного процесу; вироблення нових педагогічних технологій виховання.

6. Назвати розділи загальної педагогіки:

- а) дошкільна педагогіка та педагогіка загальноосвітньої школи;
- б) дошкільна педагогіка, педагогіка загальноосвітньої школи та педагогіка вищої школи;
- в) загальні основи педагогіки, теорія навчання, теорія виховання, школознавство.

7. Навчання – це:

- а) цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння та навички;
- б) передача учням знань, умінь і навичок;
- в) передача знань, умінь і навичок від одного покоління до іншого.

8. Виховання – це:

- а) спеціально організований педагогічний процес, у ході якого здійснюється цілеспрямований вплив на особистість із метою формування певних якостей;
- б) передача знань про норми та правила поведінки людей;
- в) передача підростаючому поколінню культурно-історичного досвіду народу.

9. Освіта – це:

- а) процес засвоєння знань, умінь, навичок;

- б) формування моральних якостей особистості;
- в) процес і результат оволодіння системою наукових знань, умінь і навичок, формування на їх основі світогляду, моральних якостей особистості, розвитку її творчих сил і здібностей.

10. Розвиток – це:

- а) пристосування людини до оточуючого світу;
- б) ряд внутрішньо пов'язаних, послідовних і прогресивних змін, що відбуваються з організмом людини від народження і до кінця життя і характеризують рух людини від нижчих до вищих рівнів її життєдіяльності;
- в) природні задатки людини, які виявляються у процесі життя і сприяють соціалізації людини.

11. Що таке соціалізація?

- А) Процес навчання у школі
- Б) Процес пристосування до клімату
- В) Процес засвоєння соціального досвіду та норм суспільства
- Г) Процес народження людини

12. Який із наведених прикладів є первинною соціалізацією?

- А) Отримання вищої освіти
- Б) Навчання професії на курсах
- В) Засвоєння норм поведінки в сім'ї
- Г) Перекваліфікація на нову посаду

13. Яке з наведених тверджень правильне?

- А) Соціалізація завершується в підлітковому віці
- Б) Соціалізація відбувається лише в дитинстві
- В) Соціалізація триває все життя
- Г) Соціалізація не впливає на поведінку людини

14. Що таке агенти соціалізації?

- А) Правоохоронці
- Б) Люди, що контролюють дотримання законів
- В) Особи, групи або інститути, що впливають на процес соціалізації
- Г) Програмне забезпечення

15. Прикладом вторинної соціалізації є:

- А) Перші слова дитини
- Б) Засвоєння правил у школі
- В) Адаптація на новому робочому місці
- Г) Навчання в дитячому садку

16. Ресоціалізація – це:

- А) Зміна професії
- Б) Засвоєння нових норм і цінностей замість старих
- В) Вивчення іноземної мови
- Г) Повернення до дитинства

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №2.

ТЕМА: ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС ЯК СИСТЕМА І ЦІЛІСНЕ ЯВИЩЕ. ЗАКОНОМІРНОСТІ І ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Мета: вміти визначити сутність і структуру педагогічного процесу. Представити та розкрити сутність закономірностей та принципів педагогічного процесу. Дати характеристику сутності кожного етапу педагогічного процесу.

Теоретичні питання

1. Педагогічний процес: сутність і структура.
2. Охарактеризувати функції педагогічного процесу.
3. Визначити специфічні ознаки педагогічного процесу.
4. Закономірності і принципи педагогічного процесу.
5. Основні етапи педагогічного процесу.

Ключові поняття теми: педагогічний процес, педагогічні закономірності, педагогічні принципи, навчально-виховний процес.

Основні положення теми

1. **Педагогічний процес** як спеціально організована, цілеспрямована взаємодія педагогів і вихованців. Єдність цілісність педагогічного процесу. Специфіка та функції педагогічного процесу. Педагогічний процес та навчально-виховний процес. Рушійні сили педагогічного процесу. Його внутрішньою рушійною силою і головною суперечністю є суперечність між вимогами до вихованців і їх реальними можливостями щодо реалізації цих вимог.

2. Педагогічний процес як система: структура і основні компоненти (цільовий, змістовний, діяльнісний, результативний). Суб'єкт та об'єкт педагогічного процесу.

3. Характеристика основних етапів педагогічного процесу. Етапи педагогічного процесу: підготовчий, етап здійснення педагогічного процесу, етап аналізу

4. Загальні закономірності педагогічного процесу: закономірність зумовленості педагогічного процесу потребами суспільства й особистості, можливостями; закономірність розвитку особистості в педагогічному процесі; закономірність управління педагогічними процесом; закономірність

стимулювання; закономірність єдності чуттєвого, логічного і практики в педагогічному процесі; закономірність єдності завдання, змісту, організаційних форм, методів і результатів виховання; закономірність динаміки педагогічного процесу; закономірність інтегрального.

Принципи педагогічного процесу: принцип цілеспрямованості педагогічного процесу, принцип зв'язку школи з життям, принцип науковості змісту виховання і навчання, принцип доступності, врахування вікових та індивідуальних особливостей, принцип систематичності і послідовності, принцип свідомості, активності, самодіяльності, творчості учнів, принцип колективного характеру виховання і навчання.

Термін **процес** (від лат. *processus* – просування) означає рух уперед, послідовну зміну станів, стадій розвитку; сукупність послідовних дій з метою досягнення якогось результату. Словосполучення «педагогічний процес» означає виховний рух, проходження, просування вперед.

Педагогічний процес – це динамічна взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на досягнення поставленої виховної мети. Головна ж суть педагогічного процесу – єдність навчання, виховання та розвитку на основі цілісності й спільності.

Сучасна педагогічна теорія представляє педагогічний процес як динамічну систему. Слово «**система**» (від гр. *systema* – ціле, що складене з частин) означає цілісність, яка являє собою єдність закономірно розташованих і взаємопов'язаних частин.

Основними ознаками системи є: а) наявність компонентів, які можна розглядати у відносній ізольованості, поза зв'язками з іншими процесами і явищами; б) наявність внутрішньої структури зв'язків між цими компонентами, а також їхніми підсистемами; в) наявність певного рівня цілісності, ознакою якої є те, що система завдяки взаємодії компонентів одержує інтегральний результат; г) наявність у структурі системоутворюючих зв'язків, які об'єднують компоненти, як блоки, частини в єдину систему, д) взаємозв'язок з іншими системами.

Серед загальних закономірностей педагогічного процесу найсуттєвішими є:

1. Закономірність зумовленості педагогічного процесу потребами суспільства й особистості, можливостями (матеріально-технічними, економічними та ін.) суспільства, умовами протікання процесу (морально психологічними, санітарно-гігієнічними, естетичними та ін.).

2. Закономірність розвитку особистості в педагогічному процесі. Темпи і досягнутий рівень розвитку особистості залежить від спадковості, виховного і навчального середовища, залучення до навчально-виховної діяльності, засобів і способів педагогічного впливу.

3. Закономірність управління педагогічними процесом. Ефективність педагогічного впливу залежить від інтенсивності зворотних зв'язків між вихованцем і педагогом; обґрунтованості й характеру коректуючих впливів на

вихованців.

4. Закономірність стимулювання. Результативність педагогічного процесу залежить від дії внутрішніх стимулів і мотивів навчально-виховної діяльності; доцільності, своєчасності й інтенсивності зовнішніх (суспільних, педагогічних, моральних, матеріальних та ін.) стимуляторів.

5. Закономірність єдності чуттєвого, логічного і практики в педагогічному процесі. Ефективність навчально-виховного процесу залежить від інтенсивності та якості чуттєвого сприймання, логічного осмислення сприйнятого, практичного застосування осмисленого.

6. Закономірність єдності зовнішньої (педагогічної) і внутрішньої (пізнавальної) діяльності. Ефективність педагогічного процесу зумовлюється якостями педагогічної діяльності та власної навчально-пізнавальної діяльності вихованців.

7. Закономірність єдності завдання, змісту, організаційних форм, методів і результатів виховання. Правильно визначене завдання (пов'язане з суспільне зумовленою загальною метою виховання), зрозуміле і сприйняте всіма учасниками педагогічного процесу, значно впливає на вибір педагогічних засобів; аналіз результатів виховання допомагає встановити доцільність обраного варіанта організації педагогічного процесу.

8. Закономірність динаміки педагогічного процесу. Педагогічний процес як розвиваюча взаємодія між педагогами і вихованцями має поступовий, етапний характер; чим вищі проміжні досягнення, тим вагоміші кінцеві результати. Величина всіх наступних змін зумовлюється величиною попередніх.

9. Закономірність інтегрального (нерозривно зв'язаного, суцільного, єдиного) результату педагогічного процесу. Кінцевий результат педагогічного процесу є наслідком взаємозв'язків результатів усіх етапів процесу. Кожний результат етапу є наслідком взаємозв'язків усіх компонентів етапу.

Практичні завдання

I. У педагогічному словнику:

1. Дайте визначення зазначених понять: педагогічний процес, навчально-виховний процес, закономірності педагогічного процесу, принципи педагогічного процесу.

II. У робочому зошиті:

A. Репродуктивний рівень

1. Назвіть і охарактеризуйте домінуючі функції педагогічного процесу.
2. Назвіть специфічні ознаки педагогічного процесу.
3. Охарактеризуйте структурні компоненти педагогічного процесу.

4. Заповніть таблицю «Закономірності і принципи педагогічного процесу»:

Закономірності педагогічного процесу	Принципи педагогічного процесу

Б. Конструктивний рівень

1. Заповніть таблицю «Специфіка педагогічного процесу».

Специфічні ознаки	Характеристика

2. Поясніть механізм дії рушійних сил педагогічного процесу.

3. У чому проявляється взаємозв'язок і взаємозумовленість педагогічних принципів.

4. Як забезпечити ефективність педагогічного процесу в умовах сучасної освіти?

В. Творчий рівень

1. Проаналізуйте сучасні наукові підходи до характеристики суб'єкта і об'єкта педагогічного процесу. Як вони впливають на організацію педагогічного процесу?

2. Як реалізується цілісність педагогічного процесу у його структурі.

3. У чому полягає суть твердження: «Зворотний зв'язок – основа управління педагогічним процесом».

4. Як впливають принципи педагогічного процесу на формування ключових компетентностей учнів?

Контроль та самоконтроль Тестові завдання

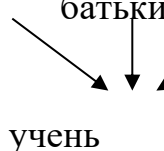
1. Педагогічний процес – це:

- а) процес, який здійснює вчитель у навчально-виховному закладі;
- б) процес набуття учнями необхідних знань, умінь, навичок;
- в) динамічна взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на досягнення поставленої виховної мети.

2. Будова педагогічного процесу:

а) мета – завдання – зміст – діяльність – результат;

б) вчитель батьки суспільство

в) директор школи – вчитель – учень.

3. Педагогічний процес є системою, тому що:

- а) він має всі ознаки системи: компоненти, структуру, цілісність, інтегральний результат, зв'язок з іншими системами;
- б) він поєднує в собі процеси навчання, виховання і розвитку;
- в) його складовими є дії вихователя та вихованців.

4. Цілісність педагогічного процесу полягає:

- а) в тому, що процеси, які утворюють педагогічний процес, мають багато спільного між собою;
- б) у підкоренні всіх процесів, що його утворюють, головній і єдиній меті – формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості;
- в) у тому, що педагогічний процес має цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний компоненти.

5. Які з названих зв'язків є закономірними зв'язками педагогічного процесу?:

- а) зв'язок між окремими діями різних педагогів, педагогічного колективу і керівництвом навчально-виховним процесом у цілому;
- б) зв'язок між педагогічним процесом, процесом морального виховання учнів і між різними педагогічними ситуаціями;
- в) зв'язок педагогічного процесу з суспільними вимогами, зв'язок між завданнями, методами і формами виховання.

6. Що відіграє вирішальну роль в організації педагогічного процесу?:

- а) наявність у школі (класі) плану навчально-виховної роботи;
- б) діагностика, постановка завдань, побудова прогнозу, реалізації плану, корекція й аналіз результатів;
- в) висока кваліфікація педагогів і бажання учнів вчитися.

7. Головними компонентами цілісного педагогічного процесу є:

- а) мета, зміст, форми, методи, результат;
- б) навчання, виховання, освіта;
- в) спадковість, середовище, виховання;
- г) педагог, вихованець, зміст педагогічного процесу, форми і мето, навчання та виховання, педагогічна діагностика, критерії, ефективності педагогічного процесу.

8. Основними функціями педагогічного процесу є:

- а) освітня, виховна, розвиваюча;
- б) виховна, прогностична, організаційна;
- в) розвиваюча, теоретична, практична;
- г) проектувальна, діагностична, освітня.

9. Педагогічний процес - це:

- а) спеціально організована, цілеспрямована взаємодія педагогів вихованців, метою якої є вирішення освітніх проблем і розвитку особистості;
- б) спеціально організована, цілеспрямована взаємодія педагогів вихованців, метою якої є формування особистості
- в) процес педагогічного впливу на вихованців з метою їх розвитку виховання.

10. У педагогічному процесі педагог є:

- а) його суб'єктом;
- б) його об'єктам;
- в) його об'єктом і суб'єктом.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.

ТЕМА: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Мета: ознайомити із сучасними нормативно-правовими засадами реформування системи освіти в Україні, проаналізувати ключові законодавчі акти, розкрити основні напрями та виклики впровадження освітніх реформ, а також сприяти формуванню критичного бачення перспектив розвитку освіти в контексті європейської інтеграції та національних пріоритетів.

Теоретичні питання

1. Основні етапи реформування системи освіти в Україні:
 - Історичний контекст освітніх змін.
 - Ключові реформи після 1991 року.
 - Євроінтеграційний вектор змін в освіті.
2. Нормативно-правова база сучасної освітньої реформи:
 - Закон України «Про освіту» (2017).
 - Закони:
 - «Про загальну середню освіту» (2020)
 - «Про фахову передвищу освіту»
 - «Про вищу освіту» (з доповненнями).
3. Ключові принципи та напрями реформування:
 - Нова українська школа (НУШ)
 - Автономія закладів освіти.
 - Компетентнісний підхід.
 - Діджиталізація освіти.
 - Інклюзивність.
 - Забезпечення якості освіти: роль НАЗЯВО.
4. Перспективи та очікувані результати реформ:
 - Підвищення якості освіти.
 - Інтеграція в європейський освітній простір.
 - Підвищення конкурентоспроможності українських випускників.
 - Цифровізація та модернізація освітнього процесу.

Ключові поняття теми: реформа, нормативно-правова база, Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа», діджиталізація освіти, інклюзивність.

Основні положення теми

Окреслення перспектив і нових завдань освіти України потребують коригування усталених норм, стандартів і процесів, що є характерними для освітнього середовища в напрямку їх модернізації. У Законі «Про освіту» (2017 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Законі «Про загальну середню освіту» (2020 р.), галузевих нормативно-правових актах головними агентами змін визначаються педагоги, професійно-педагогічна діяльність яких в умовах перегляду змісту освіти з теоретичного на компетентнісний, трансформації традиційних підходів до організації освітнього процесу на інноваційні, пошуків варіативних форм і методів роботи, появи альтернативних освітніх закладів, набуває новаторського характеру.

Суспільна потреба в компетентних, ініціативних, авторитетних, усебічно освічених фахівцях, здатних до подальшого розвитку і самонавчання, духовного і професійного вдосконалення, навчання протягом життя актуалізує соціальне замовлення на підготовку педагогів нової генерації, які спроможні не лише до оволодіння сучасними інформаційними і педагогічними технологіями, але й до особистого діалогу з учнями та їх батьками в контексті педагогіки партнерства, професійно компетентних, свідомих у ставленні до обраної професії як творчої місії. Це зумовлює необхідність розвитку навичок проєктування професійно-педагогічної діяльності, формування широкого кола ключових компетентностей учительського фаху, спрямовує на пошуки ефективних шляхів удосконалення професійно-педагогічної підготовки, на створення умов, що стимулюють фахове зростання вчителів, узгодження між професійним самовизначенням і професійним відбором до системи педагогічної освіти.

Зміст освіти у світлі вимог Закону «Про освіту» (2017 р.) та Концепції «Нова українська школа» (2016 р.).

Реорганізація змісту освіти в контексті сучасних освітніх реформ: українознавча спрямованість, відповідність змісту освіти сучасному рівню науки, спрямованість на самостійне отримання, аналіз та застосування інформації, посилена увага до вивчення математики, поглиблене вивчення іноземних мов, економічних і технічних дисциплін, підвищення уваги до екологічної освіти, включення у міждисциплінарних предметів і тем зміст освіти тощо.

Державний стандарт загальної середньої освіти згідно із Законом України

«Про загальну середню освіту». Навчальний план сучасної загальноосвітньої школи. Співвідношення у ньому основних компонентів змісту освіти.

Концепція «Нова українська школа» (2016 р.). Мета НУШ – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини.

Замість запам'ятовування фактів та понять учні набуватимуть компетентностей. До ключових компетентностей належать:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;

3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;

5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного

навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;

10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;

11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організовувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

Оцінювання в НУШ.

1. Формувальне оцінювання. Таке оцінювання дозволяє:

- вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку учнів;
- оцінити або визначити досягнення дітей на кожному з етапів освітнього процесу;
- вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаровуванню;
- мотивувати учнів до прагнення здобути максимально можливі результати;
- виховувати ціннісні якості особистості, бажання навчатися, відсутність побоювання помилитися, переконання у своїх можливостях і здібностях.

У сучасному класі оцінювання – це процес, який має здійснюватися регулярно.

2. Вербальне оцінювання Використовуючи словесне оцінювання, варто пам'ятати, що вчитель має оцінювати результат роботи, а не особистісні якості дитини, її пізнавальні процеси (увага, сприймання, пам'ять, мислення), темп роботи.

Контрольно-оцінювальна діяльність.

Самооцінювання може здійснюватися на різних етапах навчальної діяльності – як на етапі планування виконання навчального завдання (вироблення критеріїв оцінки), так і по завершенню його виконання (оцінка учнем власної роботи за виробленими критеріями.)

Практичні завдання

I. У педагогічному словнику:

1. Дайте визначення зазначених понять: освітня реформа, нормативно-правова база, освітня політика, Нова українська школа, інклюзивна освіта, діджиталізація освіти, моніторинг якості освіти.

II. У робочому зошиті:

A. Репродуктивний рівень

1. Назвати основні нормативно-правові акти, які регулюють реформування освіти в Україні (приділяти увагу Закону України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту» та іншим важливим документам).

2. Охарактеризувати основні етапи реформування освітньої системи в Україні після 1991 року.

Б. Конструктивний рівень

1. Визначити ключові принципи Нової української школи (НУШ) (розкрити принципи особистісно орієнтованого підходу, компетентнісного навчання та інклюзивної освіти).

2. Висвітлити значення інклюзивної освіти в контексті сучасних реформ, а саме, як інклюзивність впливає на доступність освіти для різних категорій учнів.

3. Порівняти основні підходи до оцінювання якості освіти в Україні та в країнах ЄС (зосередитися на системах зовнішнього оцінювання та їх аналогах в Європі).

4. Яким чином здійснюється моніторинг якості освіти в Україні відповідно до законодавства?

В. Творчий рівень

1. Розробити модель реформи середньої освіти в Україні з урахуванням принципів Нової української школи (потрібно розглянути ключові компоненти НУШ та запропонувати способи їх впровадження на практиці, а також визначити можливі проблеми).

2. Запропонувати стратегію впровадження інклюзивної освіти в Україні на основі міжнародного досвіду (визначити кроки для розширення доступу до освіти для осіб з інвалідністю, а також механізми навчання в змішаних класах).

3. Дискусія з нормативно-правових аспектів:

Підготуйте коротку аргументовану дискусію на тему: «Чи достатньо нормативно-правових засад для успішної реалізації освітніх реформ в Україні?»

Контроль та самоконтроль

Тестові завдання

1. Сучасне реформування освітньої галузі в Україні має на меті:

- а) повністю змінити структуру системи освіти;
- б) змінити змістовий компонент загальної середньої освіти;
- в) забезпечити послідовність між дошкільною і початковою ланками освіти;
- г) здійснити змістові й структурні зміни в загальноосвітній ланці та активізувати діяльність соціальних інституцій, пов'язаних із функціонуванням освітньої системи;

2. Як називається Нова українська школа в контексті нового Закону України «Про освіту»?

- а) школа майбутнього
- б) школа розвитку та перспектив
- в) школа особистісно-зорієнтованого навчання
- г) школа компетентностей XXI століття

3. Обов'язкові результати навчання у Державному стандарті початкової освіти сформульовано через:

- а) перелік тем, які має подати вчитель
- б) розвиток компетентностей, умінь і досвіду кожної дитини
- в) окреслене ядро знань, яке має засвоїти учень/учениця

4. Яка гуманістична ідея лежить в основі філософії Державного стандарту початкової освіти?

- а) педагогічна доцільність
- б) принцип конкурентності
- в) виконавська самоорганізація та дисципліна
- г) утвердження людської гідності
- д) культурно-історична пам'ять нації

5. Як називається Нова українська школа в контексті нового Закону України «Про освіту»?

- а) школа майбутнього
- б) школа компетентностей XXI століття
- в) школа розвитку та перспектив
- г) школа особистісно-зорієнтованого навчання

6. Ким, згідно з Концепцією Нової української школи, має бути випускник школи.

- а) громадянином, патріотом
- б) патріотом, особистістю, інноватором
- в) всебічно розвиненою особистістю

г) інтелектуалом

7. Яка роль учителя в Новій українській школі?

- а) єдиного наставника та джерела знань ментора
- б) беззаперечного авторитету, абсолютної істини для дитини
- в) коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини
- г) старшого досвідченого наставника, взірця

8. Закон України «Про освіту» вводить перелік з 11 компетентностей і 12 наскрізних вмінь. Що з переліку є саме наскрізним вмінням?

- а) вільне володіння державною мовою
- б) інноваційність, навчання впродовж життя
- в) підприємливість та фінансова грамотність
- г) критичне та системне мислення

9. Яка гуманістична ідея лежить в основі філософії Державного стандарту початкової освіти?

- а) педагогічна доцільність
- б) принцип конкурентності
- в) виконавська самоорганізація та дисципліна
- г) утвердження людської гідності

10. В яких державних документах визначається мета та завдання виховання на сучасному етапі

- а) Концепція національного виховання; Положення про загальноосвітню школу; Закон України про молодь;
- б) Концепція національного виховання; Національна доктрина розвитку освіти; Концепція громадянського виховання особистості; Закон України про освіту;
- в) Національна доктрина розвитку освіти; Закон України про освіту; Базовий навчальний план роботи школи; Державна програма «Освіта».

РОЗДІЛ II. ТЕОРІЯ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ (ДИДАКТИКА) ТА ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №1.

ТЕМА: ЗМІСТ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ОСВІТИ. МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

Мета: використовуючи нормативні джерела, вміти визначити зміст освіти з конкретної дисципліни. Визначити основні компоненти змісту освіти, дати їм характеристику. Схарактеризувати основні групи методів навчання, змодельовати застосування різних методів навчання в певній педагогічній ситуації. Дати характеристику різним групам засобів навчання та визначити їх роль у педагогічному процесі.

Теоретичні питання

1. Зміст освіти. Основні концепції змісту освіти в історії розвитку школи.
2. Охарактеризуйте основні підходи до формування змісту освіти (традиційний, компетентнісний, діяльнісний тощо).
3. Критерії вибору змісту сучасної шкільної освіти.
4. Основні структурні компоненти змісту освіти (знання, уміння, навички, досвід діяльності, ціннісні орієнтації). Джерела змісту освіти.
5. Поняття про методи і прийоми навчання.
6. Класифікація методів навчання. Характеристика основних груп методів навчання.
7. Нетрадиційні методи навчання та їх класифікація (діалогічні методи, дидактичні ігри тощо).
8. Засоби навчання, їх класифікація.

Ключові поняття теми: зміст освіти, базовий навчальний план середньої школи, державний стандарт освіти, державний компонент, шкільний компонент, навчальна програма, підручник, навчальний посібник, навчальний предмет, метод, прийом, засіб навчання, розповідь, лекція, інструктаж, бесіда, наочність, ілюстрація, демонстрація, спостереження, вправа, запитання, задача, лабораторна та практична робота, пояснення, індукція, дедукція, диспут, дискусія, перевірка, оцінювання, опитування, іспит.

Основні положення теми

Поняття змісту освіти. Основні компоненти змісту освіти (оцінний, діяльнісний, творчий, інформаційний). Чинники (об'єктивні та суб'єктивні), що визначають формування змісту освіти.

Теорії змісту освіти. Теорія формальної освіти (дидактичний формалізм, Дж.Локк, Ж.-Ж.Руссо, Й.-Г.Песталоцці, Й.-Ф.Герbart, І.Кант та ін.). Теорія матеріальної освіти (енциклопедизм, дидактичний матеріалізм; засновник англ. філософ Герберт Спенсер). Дидактичний утилітаризм (прагматизм, Дж.Дьюї, Г.Кершенштейнер, Ф.Янушкевич та ін.).

Теорії визначення змісту освіти:

- *теорія формальної освіти* (Дж.Локк, Й.Песталоцці, Е.Кант, Й.Герbart) – навчання як засіб розвитку здібностей і пізнавальних інтересів учнів, їх уваги, пам'яті;

- *теорія матеріальної освіти* (Я.Коменський, Г.Спенсер та ін.) – основною метою освіти вважали забезпечення якомога більшого обсягу знань учнів з різних галузей науки, тобто енциклопедичність їх підготовки. Основним критерієм визначення змісту освіти є практична значущість знань, а не їхній розвивальний вплив, і тому потрібно озброювати учнів переважно природничонауковими знаннями;

- *дидактичний утилітаризм* (Дж.Дьюї, Г.Кершенштейнер та ін.) виходить із пріоритету індивідуальної та суспільної свідомості. Учень повинен займатися тими видами діяльності, які дозволили цивілізації вийти на сучасний рівень, тому увагу слід сконцентрувати на заняттях конструктивного характеру, тобто навчити їх виконувати необхідну в повсякденному житті діяльність;

- *проектна система навчання* (Дж.Дьюї, У.Кілпатрік) – діти, керуючись своїми інтересами, разом з учителем проектували вирішення будь-якого завдання, включалися в практичну діяльність, протягом якої оволодівали певними відомостями з мови, математики та ін. предметів;

- *проблемно-комплексна теорія* (Б.Суходольський) – вивчення предметів здійснюється не окремо, а комплексно. В основі їх вивчення знаходяться проблеми, вирішення яких потребує активної пізнавальної діяльності та використання знань з різних галузей;

- *теорія структуралізму* (К.Сосніцький) – основна мета полягає в ретельному аналізі знань, що становлять зміст навчального предмета, а також зв'язків, що існують між ними.

Наукові вимоги до формування змісту освіти: відповідність змісту освіти соціальному замовленню суспільства; гуманістична спрямованість змісту загальної середньої освіти; науковість змісту освіти; полікультурність змісту освіти; світський характер освіти; інтегративність змісту; єдність змістової та процесуальної сторін навчання; відповідність основних компонентів загальної освіти структурі базової культури особистості; послідовність змісту освіти; відповідність віковим можливостям і рівню підготовки учнів; доступність змісту; підтримка світового стандарту в змісті освіти.

Загальні принципи (вимоги) щодо формування змісту шкільної освіти (відповідність змісту освіти вимогам розвитку суспільства, науки, культури і

особистості; гуманістична спрямованість змісту; науковість; полікультурність; світський характер освіти; інтегративність; єдність змістової і процесуальної сторін навчання; відповідність основних компонентів загальної освіти структурі базової культури особистості; послідовність; відповідність віковим можливостям і рівню підготовки учнів; доступність; підтримка світового стандарту в змісті освіти тощо).

Реалізація змісту освіти в сучасній школі. Державні стандарти освіти. Державні нормативні документи, що відображають зміст освіти. Базовий навчальний план середньої школи. Освітні стандарти галузей знань (навчальних предметів). Державні вимоги до рівня засвоєння змісту середньої освіти за ступенями навчання (початкова, основна і старша школа). Типовий та робочий навчальний план. Інваріантна та варіативна складова змісту загальної середньої освіти.

Типовий навчальний план – це затверджений документ, що визначає набір навчальних предметів, які вивчають у закладі освіти, їх розподіл, тижневу й річну кількість годин, відведених на кожний навчальний предмет, структуру навчального року (тривалість навчального року, канікулів).

Типовим навчальним планом керується адміністрація школи, складаючи розклад уроків, який має тижневу послідовність у розподілі педагогічного навантаження між учителями-предметниками. Типові навчальні плани не завжди підходять для нових навчальних закладів (гімназій, ліцеїв тощо), які розробляють свої власні документи – робочі навчальні плани.

Навчальний план містить два компоненти. Державний компонент (інваріативна частина, незмінна) визначає перелік навчальних дисциплін, які є обов'язковими для вивчення в усіх школах. Шкільний компонент (варіативна або змінна частина) має рекомендаційний характер і передбачає перелік навчальних дисциплін, які можуть бути введені до робочого навчального плану за рішенням педагогічної ради школи.

Навчальна програма – це затверджений документ, що визначає зміст і обсяг знань з кожного навчального предмета, умінь і навичок, які необхідно засвоїти, зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання.

Підручник – книга, яка містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни, викладені згідно з цілями навчання, визначеними програмою і вимогами дидактики.

Функції підручника: освітня, розвивальна, виховна, управлінська та дослідницька. Структура: тексти та позатекстові компоненти (ілюстративний матеріал, апарат орієнтування – вступ, зміст, бібліографія, апарат організації засвоєння – запитання і завдання, інструктивні матеріали тощо).

Навчальний посібник – книга, матеріал якої розширює межі підручника, містить додаткові, найновіші та довідкові відомості.

Загальне поняття про методи і прийоми навчання. Метод як багатомірне явище. Різноманітність методів навчання, їх класифікації.

Традиційна класифікація методів за джерелами знань (слово, наочність, практика).

Класифікація методів навчання за призначенням: набуття знань;

формування умінь і навичок; застосування знань; творчої діяльності; закріплення; перевірки знань, умінь, навичок.

Класифікація методів навчання за дидактичними цілями: методи, що сприяють первинному засвоєнню навчального матеріалу; методи, що сприяють закріпленню і удосконаленню набутих знань, сформованих умінь і навичок.

Класифікація методів навчання за типом (характером) пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні (інформаційно-рецептивні); репродуктивні; проблемні; частково-пошукові (евристичні); дослідницькі. Характеристика методів даної класифікації.

Класифікація методів навчання за структурними компонентами пізнавальної діяльності. Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності. Сутність методів навчання.

Визначення творчих методів у педагогіці. Дослідницькі, творчо-монологічні, творчо-діалогічні, інтерактивні, ігрові методи навчання. Діалогічні методи навчання – основа творчої взаємодії вчителя і учнів. Дискусія, полеміка, евристична бесіда, методика CASE в навчально-пізнавальній діяльності. Структура й вимоги функціонування цих методів.

Засоби навчання. Підручник. Застосування технічних засобів у навчальному процесі. Шляхи підвищення ефективності засобів навчання.

Шляхи подолання формалізму у застосуванні методів і засобів навчання. Оптимальний вибір методів і засобів навчання. Педагогічна техніка (виразність мови, володіння голосом, жестами, мімікою тощо) та її роль у підвищенні ефективності методів навчання.

Метод навчання – упорядкований спосіб взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань. У структурі методів виділяють прийоми. Кожен метод навчання складається з множини дидактичних прийомів, органічно поєднаних між собою в певну систему. Прийом сприяє досягненню проміжкової (допоміжної) мети конкретного методу. Метод є способом діяльності, що охоплює весь її шлях.

Прийом – це окремий крок, разова дія в реалізації методу. Поняття «метод навчання» органічно включає в себе:

- навчальну роботу педагога (викладання);
- навчально-пізнавальну діяльність учнів (учіння);
- специфіку їхньої діяльності щодо досягнення цілей навчання.

Методика навчального предмета – це галузь педагогічної науки, яка досліджує закономірності вивчення певного навчального предмета.

Функції методу: навчальна, виховна, розвивальна, мотиваційна, організаційна, контрольна.

Метод навчання має дві складові частини: об'єктивну і суб'єктивну:

- *об'єктивна частина* методу обумовлена тими постійними положеннями, які обов'язково присутні в будь-якому методі, незалежно від того, який учитель його використовує (вимоги законів і закономірностей, принципів і правил, а

також ціль, завдання, зміст, форми навчальної діяльності);

• *суб'єктивна частина* методу обумовлена особистістю педагога, його творчістю, майстерністю; особливостями учнів, конкретними умовами. Засоби навчання – це предметна підтримка навчального процесу. До них належать підручники, посібники, комп'ютери, навчальні контролюючі машини, відповідні спортивні знаряддя, завдяки яким учні одержують знання й удосконалюють навички.

Функції засобів навчання:

- джерело знань (замінують учителя – магнітофон, кінофільм, комп'ютер тощо);
- унаочнення (картина, слайд, карта, таблиця тощо);
- об'єкт вивчення (прилади, хімічні речовини, предмети природи);
- «посередник» між учнем/студентом і природою чи виробництвом (гербарій, колекція, модель тощо);
- об'єкт формування умінь та навичок (прилади, інструменти, вправи, задачі тощо).

Основні види засобів наочності:

- *предметні* (речовини, прилади);
- *зображувальні* (підручники, слайд, картина, відео, технічні ЗН тощо);
- *умовні чи символічні* (графіки, діаграми, географічні карти, дошка тощо).

Класифікація методів навчання – це упорядкована за певною ознакою їх система.

Методологія цілісного підходу до взаємопов'язаної діяльності вчителя і учнів у навчанні передбачає виокремлення методів навчання у великі групи:

- методи організації і самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності;
- методи стимулювання і мотивації учіння;
- методи контролю і самоконтролю у навчанні;
- бінарні методи навчання.

Вимоги до словесних методів навчання

1. Слово не лише джерело знань, а й засіб спілкування.
2. Про володіння технікою мови: дедукцією, інтонацією, паузами, темпом та ін.
3. Мова має бути лаконічною.
4. «Будь-який метод поганий, якщо привчає учня до пасивності».
5. Духовне багатство вчителя можна відчути тільки через його мову.
6. Мова має бути емоційною, доказовою, образною, виразною.
7. Культура педагогічного спілкування визначається культурою мовлення.
8. «Поганий учитель повідомляє істину, хороший – вчить її знаходити».

Учитель має завжди пам'ятати:

«Говорити самому набагато легше, ніж змусити говорити іншого» (А.Дістервег)
«Учень протягом навчального року на уроках говорить в середньому 30 хвилин!»
(В.Шаталов).

Вимоги до наочних методів навчання – сприяння розвитку абстрактного мислення:

1. Відповідність темі і змісту уроку.
2. Демонстрування наочності не раніше за виникнення потреби.

3. Уникнення побічних і яскравіших подразників.
4. Урахування вікових особливостей учнів.
5. Пропорційне навантаження наочною навчальною процесу.
6. Відповідність слів учителя змісту наочності.

Проблемний виклад знань

1. Визначення проблеми.
2. Висунення гіпотези.
3. Пошук, розв'язання гіпотези, перегляд альтернатив та їх фільтрація, прийняття або відкидання їх стосовно гіпотези.
4. Мотивація рішення, перевірка гіпотези.
5. Висновок.
6. Перевірка правильності розв'язання на практиці.

Практичні завдання

I. У педагогічному словнику:

1. Дайте визначення понять: зміст освіти, навчальний план, навчальний предмет, навчальна програма, підручник, навчальний посібник, метод навчання, прийом навчання, засоби навчання, оптимізація навчального процесу, інтенсифікація навчального процесу.

II. У робочому зошиті:

A. Репродуктивний рівень

1. Що таке зміст освіти і які його основні компоненти?
2. Дайте порівняльну характеристику загальної, політехнічної та професійної освіти.
3. Назвіть критерії, покладені в основу існуючих класифікацій методів навчання.
4. Складіть структурну схему «Класифікація методів навчання».
5. Дайте загальну характеристику практичних методів навчання. Поясніть сутність кожного з них.
6. Пригадайте і запишіть 2-3 фрагменти уроків зі свого шкільного життя, на яких були ефективно використані методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.

Б. Конструктивний рівень

1. Чим відрізняється традиційний зміст освіти від компетентнісного підходу?
2. Складіть структурну схему «Джерела змісту освіти».
3. Які методи використовуються для оцінювання результатів освіти? Дайте їх коротку характеристику.

4. Охарактеризуйте інтерактивні методи, які можуть бути використані в роботі вчителя вибраної вами дисципліни.

5. Яка роль цифрових технологій у реалізації методів та засобів навчання?

В. Творчий рівень

1. Проаналізуйте тенденції перебудови змісту освіти у сучасній новій українській школі.

2. Наведіть приклади із власного шкільного досвіду ефективного використання нетрадиційних методів навчання.

3. Охарактеризуйте сучасні технічні засоби навчання та їхнє місце у освітньому процесі.

4. Запропонуйте методи, які могли б застосовуватись у роботі школи третього тисячоліття. Поясніть свою точку зору.

Контроль та самоконтроль Тестові завдання

1. Хто з педагогів уперше використав термін «дидактика»?

- а) Ян Амос Коменський;
- б) Кристоф Хельвег, Йохим Юнг;
- в) Фрідріх Дістервег, Йоганн Фрідріх Гербарт.

2. Дати визначення поняття «дидактика».

- а) окрема галузь педагогіки, яка досліджує теорію освіти і навчання;
- б) загальна теорія навчання та освіти;
- в) галузь педагогіки, що вивчає завдання, зміст, організаційні форми та метода викладання певної дисципліни відповідно до вікових особливостей учнів.

3. Назвати основні категорії дидактики.

- а) навчання, освіта, виховання;
- б) знання, вміння, навички;
- в) освіта, навчання, викладання, учіння, закономірності навчання, принципи навчання.

4. Що є предметом дидактики?

- а) цілеспрямований процес оволодіння знаннями, навичками та уміннями;
- б) загальна теорія навчання та освіти, основним предметом її дослідження є суть процесу навчання як двох взаємопов'язаних видів діяльності, зокрема, педагогічної діяльності вчителя та навчально-пізнавальної діяльності учня;
- в) теорія інформації, що досліджує процеси збереження, передачі та переробки інформації.

5. Назвати функції дидактики.

- а) навчальна, виховна, розвивальна;
- б) науково-теоретична, освітня, організаційна;
- в) науково-теоретична, нормативно-прикладна, перетворювальна.

6. Види дидактичних досліджень:

- а) теоретичні, експериментальні, фундаментальні, прикладні;
- б) теоретичні, емпіричні, практичні;
- в) спостереження, бесіда, анкетування, інтерв'ю, експеримент.

7. Що досліджує дидактика?

- а) мету, зміст, методи, форми навчання;
- б) закономірності, принципи, правила, зміст, методи, форми, знання, вміння, навички;
- в) зв'язки, закономірності, принципи, правила, зміст, методи, форми, засоби навчання.

8. Назвати визначальний елемент змісту шкільної освіти початкових класів.

- а) уміння;
- б) знання;
- в) навчальна програма.

9. Що таке навчання?

- а) цілеспрямований процес взаємодії між учителем та учнями з метою їх розвитку, освіти і виховання;
- б) результат наукового пізнання;
- в) результат оволодіння раціональними способами та прийомами застосування знань на практиці.

10. У якій послідовності набуваються та формуються елементи навчання?

- а) знання, уміння, навички;
- б) навички, знання, уміння;
- в) знання, навички, уміння.

Тестові завдання

1. Яка дидактична категорія відображає соціальний досвід, в якому виділяються відомі людям знання про природу, людину, суспільство, а також вміння виконувати різні види діяльності?

- а) принцип навчання;
- б) зміст освіти;
- в) метод навчання;
- г) форма організації навчання.

2. Під змістом освіти розуміють:

- а) спеціально організовану діяльність учителя та учнів, що відбувається у визначеному порядку і певному режимі;
- б) елементи методу навчання, його складові;
- в) систему знань, умінь, відібраних для вивчення в певному типі навчального закладу;
- г) вихідні, базові положення, які визначають форми і методи навчання відповідно до загальних цілей і закономірностей процесу навчання.

3. Категорія змісту освіти є конкретною відповіддю на таке запитання дидактики:

- а) Як вчити? б) Що вчити? в) Коли вчити? г) Для чого вчити?

4. Зміст навчання визначається:

- а) навчальними планами, навчальними програмами, підручниками;
- б) навчальними планами і підручниками;
- в) навчальними програмами;
- г) навчальними підручниками, посібниками та електронними носіями інформації.

5. Серед систем, які зумовлюють формування змісту освіти, виділяють такі:

- а) прийнятих цілей;
- б) методів навчання;
- в) можливостей;
- г) соціальних і особистих потреб;
- д) педагогічних намірів;
- е) побажань батьків;
- є) їхніх соціальних і наукових досягнень;
- є) принципів навчання.

6. Зміст загальної середньої освіти охоплює різні види знань, які характерні для фундаментальних наук. Серед них:

- а) основні поняття і терміни;
- б) уміння;
- в) навички;
- г) теорії.

7. Уміння, доведені до автоматизму, – це...

- а) знання;
- б) факти;
- в) навички;
- г) ідеї.

8. Теорія організації змісту освіти, згідно з якою головним завданням освіти є розвиток розумових здібностей учнів, їх логічного мислення, уяви, пам'яті, інтелекту, а не набуття фактологічних знань – це...

- а) теорія формальної освіти;
- б) теорія матеріальної освіти;
- в) дидактичний утилітаризм;
- г) теорія структуралізму.

9. На чому ґрунтується визначення змісту навчання відповідно до підходів, що характеризують сучасну дидактику?

- а) диференційовані навчальні плани, програми;
- б) спонтанні інтереси і ситуативна активність учнів;
- в) поглиблення процесів інтеграції навчальних курсів;
- г) стабільна навчальна програма.

10. Реорганізація змісту освіти в руслі сучасних освітніх реформ передбачає:

- а) збільшення питомої ваги готової інформації;
- б) розвиток творчих можливостей спеціаліста, його здатності до самостійних дій;
- в) тісний зв'язок освіти з наукою;
- г) перехід від концепції випереджального до концепції підтримувального навчання; спрямованість на самостійне одержання, аналіз та застосування інформації.

Тестові завдання

1. **Метод навчання учнів – це...**

- а) спрямованість навчання на пізнання учнів;
- б) шлях до досягнення мети;
- в) спосіб організації взаємодіяльності вчителя й учнів;
- г) сукупність прийомів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- г) сукупність засобів навчання.

2. **Який метод навчання розкриває суть явища, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності його розвитку?**

- а) розповідь; б) інструктаж; в) пояснення; г) кейс стаді; г) бесіда.

3. **Метод інструктажу застосовують для...**

- а) надання учням різноманітних інструкцій;
- б) спрямування учнів на виконання навчально-пізнавальних, трудових дій у процесі самостійної роботи;
- в) роз'яснення наукових понять, теорій;
- г) визначення проблеми і шляхів її розв'язку;
- г) наведення прикладів застосування теоретичних положень на практиці.

4. **Об'єднайте подані типи бесіди у дві групи за спільними ознаками:**

- а) вступна; б) катехізична; в) повідомлювальна; г) евристична;
- г) репродуктивна; д) пошукова; е) контрольньо-облікова;
- є) повторювально-узагальнювальна.

5. **Які запитання у процесі бесіди стимулюють учнів до пошуку нових знань, вирішення проблеми?**

- а) продуктивні; б) репродуктивно-пізнавальні; в) закриті; г) репродуктивно-мнемічні.

6. **Дискусія – це... (дайте найбільш точне визначення):**

- а) діалог вчителя з учнями у формі запитань і відповідей;
- б) висловлення учнями власних думок;
- в) обмін ідеями в групі з метою пошуку істини;
- г) вирішення суперечки між учнями.

7. **Визначте, на Вашу думку, доцільні етапи роботи з книгою як методу навчання:**

- а) одержання детальної інформації про автора книги;
- б) аналіз назви книги, тексту;
- в) побіжний огляд тексту;
- г) читання вголос тексту;
- г) коментоване читання тексту;
- д) аналіз початку й кінця тексту;
- е) поглиблене читання з детальним аналізом змісту й складанням заміток.

8. **Виберіть методи роботи з книгою та розкрийте їхній зміст.**

- а) пояснювальне читання; б) переказ; в) конспектування; г) складання плану прочитаного; г) складання анотації; д) виписування цитат; е) написання тез

(коротких або розгорнутих); є) написання рецензії.

9. Що є найважливішим у процесі застосування наочних методів навчання?

а) предмети, що зображують наочність;

б) дії учнів, зумовлені застосуванням наочних методів навчання.

10. Визначте сутність методу ілюстрування.

а) показ предметів або явища у статиці; б) застосування малюнків, картин, схем, діаграм, моделей тощо для зображення явища; в) показ явища у русі.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №2.

ТЕМА: ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ. УРОК ЯК ОСНОВНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Мета: формування вміння визначити специфічні особливості різних видів навчання. Уміти вибрати відповідну форму організації навчання в залежності від педагогічної ситуації. Вміти визначити санітарно-гігієнічні, дидактичні, психолого-фізіологічні та виховні вимоги до сучасного уроку. Дати характеристику структури кожного типу уроку за дидактичною метою. Здійснювати характеристику кожного етапу в підготовці вчителя до уроку. Проводити педагогічний аналіз змодельованого типу уроку.

Теоретичні питання

1. Поняття про види навчання як систему поглядів на його специфіку і здійснення.
2. Поняття про форми навчання і форми організації навчання. Становлення форм організації навчання.
3. Характеристика класно-урочного навчання. Поняття про урок. Вимоги до сучасного уроку.
4. Типологія та структура сучасного уроку. Інтерактивний урок.
5. Підготовка вчителя до уроку та педагогічний аналіз уроку
6. Нетрадиційний урок: особливості організації пізнавальної діяльності школярів.

Ключові поняття теми: форма навчання, форма організації навчання, індивідуальна форма навчання, групова форма навчання, белл-ланкастерська форма навчання, дальтон-план, бригадно-лабораторна форма навчання, позаурочні форми навчання, домашня навчальна робота, тип навчання, догматичний тип навчання, пояснювально-ілюстративний тип навчання,

проблемне навчання, модульне навчання.

Основні положення теми

Форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів з історії розвитку навчання: індивідуальна, індивідуально-групова, класно-урочна, белл-ланкастерська, план Трампа, мангеймська, Дальтон-план, бригадно-лабораторна тощо.

Розвиток класно-урочної форми організації навчання. Урок – основна форма організації навчального процесу. Типи уроків їх структур. Гнучкість і рухомість структури уроку. Зв'язок уроку з іншими додатковими формами навчання (домашньою роботою, факультативними заняттями, предметними гуртками тощо).

Нестандартний урок: особливості організації діяльності учителя і учнів у даній формі організації навчання. Типи нестандартних уроків: уроки змістовної спрямованості (уроки-семінари, уроки-конференції, уроки-лекції), уроки на інтегративній основі (уроки-комплекси, уроки-панорами), міжпредметні, уроки-змагання (уроки-КВВ, уроки-конкурси тощо), уроки суспільного огляду знань (уроки-творчі звіти, уроки-заліки, уроки-консиліуми тощо), уроки комунікативної спрямованості (уроки-діалоги, уроки-диспути, уроки-парадокси тощо), уроки театралізовані, уроки-подорожування, уроки-дослідження, уроки з різновіковим складом учнів, уроки-ділові, рольові ігри інші.

Сучасні вимоги до уроку. Шляхи підвищення якості уроку. Підготовка учителя до уроку: попередня, безпосередня. Їх зміст.

Лекція, семінарське заняття, диспут, навчально-практичне заняття, навчальна екскурсія, дидактична гра як форми навчальних занять у сучасній школі. Види, призначення, методика проведення, педагогічні вимоги до цих форм роботи.

Домашня навчальна робота: завдання, зміст, організація. Нормативи максимальних навантажень школярів та їх урахування у плануванні домашньої навчальної роботи. Особистісно зорієнтований підхід до організації домашньої роботи школярів.

Організація факультативних занять та гуртків: завдання, зміст, методи пізнавальної діяльності.

Залучення учнів до роботи з книгою та іншими джерелами знань. Самоосвіта учнів. Мотиви і зміст самоосвіти, її організація (автономно, паралельно з навчальною роботою). Шляхи зближення навчальної та самоосвітньої діяльності школярів.

Форми організації навчання – зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя й учнів, що здійснюється в установленому порядку і певному режимі.

Форми організації навчання **класифікують за критеріями:**

- *за кількістю учнів* – індивідуальні, мікрогрупові, групові, колективні, масові;
- *за місцем навчання* – шкільні, позашкільні;
- *за часом навчання* – урочні, позаурочні;
- *за дидактичною метою* – форми теоретичного, практичного і комбінованого навчання;

- за тривалістю навчання – класичний урок (45 хв.), спарені заняття (90 хв.), уроки «без дзвінків».

Характерні ознаки уроку:

- дидактична мета;
- певний обсяг навчального матеріалу;
- постійний склад однакових за віком дітей;
- керівництво з боку вчителя діяльністю учнів з урахуванням їх індивідуальних особливостей і можливостей;
- послідовність різних видів діяльності вчителя і учнів залежно від типу уроку;
- оволодіння всіма учнями знаннями, уміннями, навичками, які повинні бути засвоєні за регламентований час (35-45 хв.);
- чітке визначення часу і місця уроку за розкладом.

Основні вимоги до особистісно орієнтованого уроку – реалізувати триєдину мету – навчальну, розвивальну, виховну.

Дидактичні вимоги до уроку:

- раціональне використання кожної хвилини уроку;
- використання активних методів навчання, раціональна єдність словесних, наочних і практичних методів навчання;
- зв'язок з раніше вивченим, досвідом, набутиим учнем;
- формування вмінь учнів самостійно здобувати знання і застосовувати їх на практиці;
- індивідуалізація, диференціація та інтенсифікація навчального процесу;
- організоване завершення уроку.

Психологічні вимоги до уроку:

- формування і розвиток в учнів позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності, творчої ініціативи й активності;
- вивчення й урахування рівня розвитку та психічних властивостей учнів, проектування «зони найближчого розвитку»;
- врахування психологічних особливостей кожного учня;
- нормальний психічний стан і стійкий настрій вчителя і учнів;
- розумна витривалість і доброзичливість учителя до учнів;
- педагогічна етика і психологічний такт.

Санітарно-гігієнічні вимоги до уроку:

- температурний режим;
- норми освітлення;
- провітрювання;
- відповідність нормативам шкільних меблів;
- чергування видів навчальної роботи і різноманітність методів навчання.

Одна з найпоширеніших у педагогічній теорії та практиці класифікація уроків за провідною дидактичною метою занять (за В.Онищуком):

- засвоєння нових знань;
- формування умінь і навичок;

- застосування знань, умінь та навичок;
- узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок;
- контролю та корекції знань, умінь і навичок;
- комбінований урок.

Структура уроку – внутрішня будова, послідовність його етапів. Макроструктура – послідовність етапів будь-якого типу уроку. Мікроструктура – внутрішня будова кожного етапу уроку (методи, прийоми, засоби навчання).

Кожний тип уроку відповідно до основної дидактичної мети має свою макроструктуру, яка, залежно від змісту навчального матеріалу, підготовленості учнів, особливостей обладнання, може частково змінюватись.

Основні етапи підготовки вчителя до проведення уроку:

1. *Робота з навчальною програмою*, яка є основним навчально-методичним документом учителя (прочитати пояснювальну записку до програми, визначити місце даного уроку в системі уроків теми, вимоги до знань і умінь учнів даного класу, можливий тип уроку за дидактичною метою).

2. *Визначення мети та основних завдань* (дидактичних, розвивальних, виховних). Мета уроку визначається на один урок, а деколи і на кілька пов'язаних одною темою уроків.

3. *Визначення змісту та обсягу навчального матеріалу* уроку згідно з поставленою метою означає відповісти на питання «Що вчити на даному уроці?». Необхідно добре вивчити тему уроку з підручника й опрацювати інші джерела інформації: енциклопедії, довідники, монографії, науково-популярну літературу, періодичні видання. Визначити зміст навчального матеріалу, що потребує реалізації міжпредметних зв'язків чи життєвого досвіду учнів.

4. *Вибір методів та форм навчання* («Як вчити на даному уроці?»). Залежно від поставленої мети, визначеного змісту навчання та деяких інших чинників (рівень кваліфікації, контингент учнів класу, час на вивчення даної теми, можливості кабінету та ін.) необхідно провести вибір методів та прийомів навчання, форм взаємодії з класом на всіх етапах уроку відповідно до типу уроку, провести розподіл часу на кожен етап уроку. Необхідно ретельно ознайомитись з методичною літературою, де висвітлені шляхи вивчення теми.

5. *Добір засобів навчання* для даного уроку (технічні засоби, роздатковий матеріал, завдання для самостійних чи контрольних робіт, посібники тощо).

6. *Підготовка плану-конспекту* уроку, що містить такі основні структурні елементу:

- *Тема уроку, дата, клас.*

- *Мета: дидактична, розвивальна, виховна.*

- *Тип уроку.*

- *Засоби наочності.*

- *План уроку і його структура* (ця частина не обов'язкова, позаяк у ході уроку зазначений план і структура відтворюються).

- *Хід уроку.* Дана частина конспекту, а вона є основною, планується залежно від обраного типу уроку. Обов'язково необхідно зазначити: тривалість

кожного етапу уроку; основні питання нової теми і висновки з них; домашнє завдання з необхідним коментарем-поясненням чи посиланням на способи виконання аналогічних завдань, врахування нахилів та індивідуальних здібностей учнів тощо.

• *Література.* Вказати весь перелік літератури (навчальна, методична, дидактична, наукова та ін.), яка була використана у процесі підготовки до уроку та його проведенні.

Практичні завдання

I. У педагогічному словнику:

1. Дайте визначення понять: форма навчання, форма організації навчання, індивідуальна форма навчання, групова форма навчання, белл-ланкастерська форма навчання, дальтон-план, бригадно-лабораторна форма навчання, позаурочні форми навчання, домашня навчальна робота, тип навчання, догматичний тип навчання, пояснювально-ілюстративний тип навчання, проблемне навчання, модульне навчання, урок, факультатив, практикум, семінар, екскурсія, предметний гурток, консультація.

II. У робочому зошиті:

A. Репродуктивний рівень

1. Назвіть провідні ознаки догматичного, пояснювально-ілюстративного, проблемного, модульного навчання.

2. Охарактеризуйте основні етапи проблемного навчання.

3. Назвіть позаурочні форми навчання, охарактеризуйте педагогічні вимоги до їх запровадження.

4. Назвіть основні ознаки уроку та охарактеризуйте їх.

5. Розкрийте сутність основних вимог до сучасного уроку.

6. Назвіть основні типи уроків за дидактичною метою. Охарактеризуйте їх.

7. Проаналізуйте структуру комбінованого уроку.

8. Визначте основні етапи підготовки вчителя до уроку.

9. Охарактеризуйте програму спостереження й аналізу уроку.

10. Дайте визначення сутності поняття «нетрадиційний урок». Охарактеризуйте типологію нетрадиційних уроків.

Б. Конструктивний рівень

1. Порівняйте різні класифікації типів уроків вітчизняних педагогів. Яка типологія є найоптимальнішою?

2. Порівняйте дидактичні можливості окремих етапів комбінованого уроку.

3. Складіть таблицю «Програма спостереження і аналізу уроку».

4. Проаналізуйте місце і роль домашньої навчальної роботи в системі освіти школярів.

В. Творчий рівень

1. Проаналізуйте конспекти нестандартних уроків, які ілюструють ідеї особистісно зорієнтованого навчання за схемою:

а) характеристика використаного джерела (прізвище автора, тема публікації, вихідні дані);

б) тема уроку, його мета і завдання, засоби навчання;

в) аналіз основних етапів уроку;

г) тип уроку;

д) реалізація ідей особистісно зорієнтованого навчання на уроці.

2. Розробіть правила виконання домашніх завдань для учнів підліткового віку.

3. Складіть поширений план інтерактивного уроку з предмету спеціалізації з дотриманням основних педагогічних вимог до уроку.

4. Змодельуйте нетрадиційний урок з вибраної вами дисципліни. Обґрунтуйте доцільність застосування в навчальному процесі сучасної школи.

Контроль та самоконтроль Тестові завдання

1. Визначте головні характеристики класно-урочної системи:

а) керівна роль учителя;

б) можливість застосування різних методів навчання;

в) забезпечення активності всіх учнів;

г) раціональне використання часу;

д) можливість своєчасної перевірки засвоєння учнями навчальної інформації;

е) врахування індивідуальних особливостей та мотивації усіх учнів;

ж) забезпечення послідовного, систематичного вивчення матеріалу.

2. Серед поданих груп вимог виберіть ті, які є вимогами до уроку:

а) дидактичні; б) нормативно-правові; в) виховні;

г) етичні; д) естетичні; е) санітарно-гігієнічні.

3. Визначте головні характеристики уроку, обравши найбільш повну відповідь:

а) учитель працює з постійним складом учнів, що мають приблизно однаковий рівень розвитку, згідно з постійним розкладом і регламентом;

б) постійний склад учнів, шкільний кабінет, наявність засобів навчання та обладнання, поєднання навчання і виховання;

в) керівна роль учителя, наявність розкладу, поєднання навчання з практикою, індивідуальний підхід і перевірка знань.

4. У сучасній дидактиці уроки класифікують за:

а) дидактичною метою;

- б) способами проведення;
- в) нестандартністю підходів щодо організації;
- г) методами навчання;
- г) змістовою спрямованістю.

5. Урок – це:

- а) змістовно завершена та цілісна структурна одиниця виховного процесу, що передбачає взаємодію вчителя з учнями з метою набуття знань, умінь та навичок;
- б) логічно та змістовно завершена частина навчального процесу, яку проводять за розкладом під керівництвом учителя з постійним складом учнів;
- в) логічний та змістовний спосіб навчальної взаємодії вчителя з учнями, що відбувається згідно з розкладом, у процесі якої здобувають знання, вміння та навички.

6. Головні форми роботи на уроці такі: а) класна; б) групова; в) індивідуальна; г) фронтальна; г) інтерактивна.

7. Які вимоги до уроку передбачають чіткість навчальних завдань, дотримання освітньої та виховної мети, оптимальність змісту, раціональність методів, дотримання принципів навчання?

- а) організаційні; б) дидактичні; в) виховні; г) розвивальні; г) психологічні; д) етичні.

8. Що визначає тип уроку?

- а) форма організації навчального процесу;
- б) зміст навчального матеріалу;
- в) ступінь реалізації функцій навчального процесу;
- г) методи навчання;
- г) дидактичні завдання уроку.

9. Що визначає структуру уроку?

- а) зміст навчального матеріалу;
- б) методи навчання;
- в) дидактичні завдання уроку;
- г) тип уроку.

10. Серед наведених понять визначте позаурочні форми організації навчання:

- а) ілюстрація; б) екскурсія; в) домашня робота; г) дискусія; г) семінар; д) факультатив; е) мандрівка; є) інструктаж; ж) Дальтон-план.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №3.

ТЕМА: СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Мета: сформувані загальні уявлення про сучасні інноваційні педагогічні технології; знати характеристику освітніх технологій та їх класифікації; вміти застосовувати сучасні освітні технології у професійній діяльності.

Теоретичні питання

1. Поняття педагогічної технології навчання.
2. Класифікація сучасних педагогічних технологій.
3. Структура та основні компоненти технології навчання.
4. Переваги та недоліки кредитно-модульної системи організації навчально-виховного процесу.
5. Характеристика проблемного навчання.
6. Особливості дистанційного навчання.

Ключові поняття теми: технологія, педагогічні технології, технології навчання, компоненти технології навчання, проблемне навчання, дистанційне навчання, змішане навчання.

Основні положення теми

У сучасних умовах технологічність стає домінантною характеристикою діяльності людини, означає перехід на якісно новий рівень ефективності та оптимальності. Науковці використовують термін «технологія» на позначення сукупності прийомів і способів оброблення або виробництва певних продуктів і водночас - науки про такі способи. Останнім часом зміст цього поняття значно розширився: інформаційні технології, технології біологічних систем, освітні технології та ін.

У теорії і практиці середньої і вищої школи існують суперечності, які зумовлюють необхідність пошуку нових технологій навчання:

- між суспільною формою здійснення професійної чи навчальної діяльності, колективним характером праці і спілкування її суб'єктів та індивідуальною технологією оволодіння цією діяльністю;
- між необхідністю здійснення діяльності на рівні активності і творчості та функціонуванням репродуктивного мислення, пам'яті, індуктивної логіки процесу засвоєння знань під час навчання;
- між спрямованістю змісту навчальної діяльності на вивчення минулого соціального досвіду та орієнтацією суб'єкта навчання на результативність майбутньої професійної діяльності;
- між функцією відображення педагогічної реальності у системі психолого-педагогічних понять і категорій і необхідністю реалізації конструктивно-

аналітичної функції в процесі вивчення навчальних дисциплін.

У педагогічній літературі термін «технологія» використовують у таких значеннях: 1) як синонім понять «методика» чи «форма організації навчання» (технологія спілкування, технологія взаємодії, технологія організації індивідуальної діяльності); 2) як сукупність усіх використаних у конкретній педагогічній системі методів, засобів і форм (традиційна технологія навчання, тощо); 3) як сукупність і послідовність методів і процесів, спрямованих на одержання запланованого результату. Лише третє значення зберігає основний смисл технології, суть якої полягає в попередньому визначенні діагностичної мети і засобів її реалізації.

Сучасні педагогічні технології – це система методів, форм і засобів організації освітнього процесу, що спрямовані на ефективне досягнення навчально-виховних цілей. Існує кілька основних підходів до їх класифікації.

1. За рівнем застосування:

Загальнопедагогічні технології – охоплюють увесь навчально-виховний процес, наприклад, особистісно-орієнтоване навчання.

Предметні технології – пов'язані з викладанням конкретних предметів, наприклад, технологія навчання іноземної мови, математики.

Локальні технології – застосовуються на окремих етапах навчального процесу, наприклад, технологія розвитку критичного мислення на уроці літератури.

2. За концептуальною основою:

Особистісно-орієнтовані (гуманістичні) – спрямовані на розвиток особистості учня (В. Сухомлинський, К. Роджерс).

Діяльнісні технології – базуються на активній пізнавальній діяльності учнів (метод проєктів, проблемне навчання).

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – передбачають використання цифрових засобів і платформ (інтерактивні дошки, освітні платформи).

Психолого-педагогічні – враховують вікові, індивідуальні та психологічні особливості дітей.

3. За домінуючим методом навчання:

Інформаційно-репродуктивні технології – передача знань учням і їх відтворення.

Проблемно-пошукові технології – навчання через вирішення проблемних ситуацій.

Дослідницькі (евристичні) технології – здобуття знань шляхом дослідження, відкриття нового.

Ігрові технології – організація навчання через ігрові форми (рольові, ділові, навчальні ігри).

4. За формою організації навчального процесу:

Індивідуальні технології – орієнтація на індивідуальну освітню траєкторію учня.

Групові (кооперативні) технології – взаємодія учнів у парах, малих групах (метод «мозаїки», «дзеркала» тощо).

Фронтальні технології – робота з усім класом одночасно.

5. За технологічною структурою:

Традиційні технології – базуються на класно-урочній системі.

Нетрадиційні технології – включають інтерактивне навчання, модульне, рейтингове тощо.

Авторські технології – створені окремими педагогами (технологія М. Монтесорі, Ф. Шаталова тощо).

6. За використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ):

Онлайн-навчання – повністю дистанційне навчання через інтернет-платформи (Moodle, Zoom, Google Meet).

Змішане навчання – поєднання очного і дистанційного навчання.

Перевернутий клас (фліп-клас) – учні спершу самостійно опановують теорію вдома (через відео чи презентації), а в класі виконують практичні завдання.

Технологія навчання — це цілісна система організації освітнього процесу, яка має певну структуру. Основні компоненти цієї технології визначають, як саме відбувається навчання, які методи, засоби та підходи застосовуються для досягнення освітніх результатів.

Проблемне навчання – це така організація освітнього процесу, за якої учні здобувають знання шляхом активного мислення, дослідження та розв’язання проблемних ситуацій, спеціально створених або обраних педагогом. Цей метод базується на принципі, що учні краще засвоюють знання, коли самі приходять до висновків через аналіз, пошук рішень і відкриття нового.

Дистанційне навчання – це форма навчання, за якої взаємодія між учителем та учнями відбувається на відстані з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Навчальний процес організовується за допомогою електронних освітніх платформ (Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams тощо), відеоуроків, презентацій, тестів, інтерактивних завдань, онлайн-комунікації (чат, відеоконференції, форуми).

Змішане навчання – це форма навчання, що поєднує традиційне очне навчання з дистанційними (онлайн) елементами. Це означає, що частина матеріалу опановується в класі з учителем, а інша — самостійно через цифрові ресурси.

Ключові риси змішаного навчання: ефективне поєднання переваг традиційної та цифрової освіти; розвиток цифрової грамотності учнів; індивідуалізація темпу та стилю навчання.

Практичні завдання

I. У педагогічному словнику:

1. Дайте визначення зазначених понять: освітні технології, особистісно-орієнтоване навчання, кредитно-модульна система, дистанційне навчання, кейс технологія, ігрові технології.

II. У робочому зошиті:

A. Репродуктивний рівень

1. Поясніть поняття «технологічність в освіті».
2. Чи існує зв'язок між технологією і майстерністю педагога?
3. Визначте спільне і відмінне у поняттях «педагогічна система», «методика», «педагогічна технологія».
4. Як Ви бачите процес технологізації навчання у сучасній школі.
5. Які, на Вашу думку, негативні та позитивні впливи мають технологічні засоби навчання?

Б. Конструктивний рівень

1. Визначити основні напрями сучасної освіти.
2. Розкрити та схарактеризувати структурні елементи педагогічної технології.
3. Заповніть таблицю «Сутність сучасних освітніх технологій»:

Сутність сучасних освітніх технологій

Назва освітньої технології	Характеристика освітньої технології
Наприклад, кейс-технології; ігрові технології тощо	

4. У чому полягають особливості технологій дистанційного навчання? Охарактеризуйте принципи дистанційної освіти.

В. Творчий рівень

1. Підготуватися до проведення круглого столу на тему: «Переваги та недоліки кредитно-модульної системи та дистанційного навчання» або «Інноваційні технології навчання: переваги та недоліки».

2. Застосування комп'ютерних технологій навчання в освітньому процесі: переваги та недоліки.

3. Наведіть приклади використання інформаційних технологій навчання з власного фаху.

Контроль та самоконтроль Тестові завдання

1. Що є основною метою проблемного навчання?

- А) Механічне запам'ятовування фактів
- Б) Активізація мислення через розв'язання проблем
- В) Імітація досліджень
- Г) Розвиток пам'яті

Яка технологія передбачає вивчення нового матеріалу вдома, а практичне опрацювання — в класі?

- А) Традиційна
- Б) Проектна
- В) Перевернутий клас
- Г) Ігрова

3. Що є ключовою особливістю дистанційного навчання?

- А) Проведення занять у школі
- Б) Спілкування виключно усно
- В) Освітня взаємодія на відстані
- Г) Відсутність оцінювання

4. Хто з учених є представником особистісно-орієнтованої педагогіки?

- А) Джон Дьюї
- Б) Карл Роджерс
- В) Жан Піаже
- Г) Іван Павлов

5. До якого типу належить метод проєктів?

- А) Репродуктивного
- Б) Ігрового
- В) Діяльнісного
- Г) Традиційного

6. Який компонент технології навчання відповідає за визначення освітніх

цілей?

- А) Змістовий
- Б) Процесуальний
- В) Цільовий
- Г) Контрольний

7. Яка форма організації навчання передбачає роботу всього класу одночасно?

- А) Індивідуальна
- Б) Фронтальна
- В) Групова
- Г) Змішана

8. Який тип навчання найчастіше використовує відеоконференції та платформи як Zoom, Moodle?

- А) Традиційне
- Б) Змішане
- В) Індивідуальне
- Г) Дистанційне

9. Що є основною ознакою змішаного навчання?

- А) Повна відсутність учителя
- Б) Поєднання онлайн- та офлайн-форм
- В) Використання лише цифрових засобів
- Г) Застосування ігор

10. Який компонент технології навчання охоплює методи, форми та прийоми?

- А) Змістовий
- Б) Процесуальний (операційно-діяльнісний)
- В) Організаційний
- Г) Результативний

11. Яка з наведених технологій є прикладом особистісно-орієнтованого навчання?

- А) Метод проєктів
- Б) Метод опорних сигналів
- В) Технологія Карла Роджерса
- Г) Проблемне навчання

12. Що є основною метою використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освіті?

- А) Заміна вчителя комп'ютером
- Б) Створення ігор для учнів
- В) Підвищення ефективності навчального процесу

- Г) Скорочення часу уроку
- 13. Яка з форм навчання належить до змішаного навчання?**
- А) Повністю очне навчання
 - Б) Повністю дистанційне навчання
 - В) Поєднання онлайн- і офлайн-форм
 - Г) Індивідуальне репетиторство
- 14. Хто є автором гуманістичного підходу до навчання?**
- А) Іван Франко
 - Б) Карл Роджерс
 - В) Василь Сухомлинський
 - Г) Жан Піаже
- 15. Що характерно для технології «перевернутий клас»?**
- А) Учні слухають лекцію, а вдома виконують домашнє завдання
 - Б) Учні самостійно вивчають теорію вдома, а в класі виконують практичні завдання
 - В) Учні грають у навчальні ігри весь урок
 - Г) Усі завдання виконуються тільки онлайн
- 16. Яка з перелічених технологій сприяє розвитку дослідницьких умінь учнів?**
- А) Репродуктивне навчання
 - Б) Проблемне навчання
 - В) Заучування на пам'ять
 - Г) Мовчазне читання
- 17. Що є характерною рисою дистанційного навчання?**
- А) Взаємодія учасників освітнього процесу в реальному часі в аудиторії
 - Б) Навчання з використанням мережі Інтернет на відстані
 - В) Лише самостійна робота учнів без учителя
 - Г) Повна відсутність контролю знань
- 18. До якої групи належать технології проєктів, кейс-метод, портфоліо?**
- А) Інформаційно-репродуктивні
 - Б) Ігрові
 - В) Діяльнісні
 - Г) Пасивні
- 19. Який компонент технології навчання відповідає за навчальний матеріал?**
- А) Цільовий
 - Б) Змістовий
 - В) Процесуальний
 - Г) Контрольно-результативний

20. Що є прикладом локальної педагогічної технології?

- А) Змішане навчання
- Б) Модульно-розвивальне навчання
- В) Розвиток критичного мислення на уроці історії
- Г) Класно-урочна система.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №4.

ТЕМА: ВИХОВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС. ЗМІСТ ВИХОВАННЯ. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ

Мета: сформувати вміння реалізувати компоненти і рушійні сили виховного процесу у майбутній професійній діяльності. Дати характеристику змісту, меті й завданням виховання. Розкрити основні напрями виховання.

Теоретичні питання

1. Виховання як спеціально організований і свідомо здійснюваний педагогічний процес. Компоненти і рушійні сили процесу виховання.
2. Мета і завдання виховання.
3. Закономірності процесу виховання. Принципи процесу виховання.
4. Зміст і результат виховання. Сучасні концепції виховання. Діяльнісно-особистісна концепція виховання.
5. Схарактеризувати основні напрями виховання: національне, моральне, розумове, сімейне, естетичне, екологічне тощо.

Ключові поняття теми: виховання, цілеспрямованість виховання як його визначальна характеристика, мета виховання, ідеали виховання, мета як гармонійний розвиток особистості, зміст виховання, національне, громадянське, розумове, сімейне, екологічне, фізичне, моральне, трудове, естетичне виховання.

Основні положення теми

Поняття мети виховання. Цілеспрямованість як найважливіша характеристика виховання; особистість людини як об'єкт виховання. Мета виховання як сукупність властивостей особистості, до виховання яких прагне суспільство. Особливості мети виховання (визначальна характеристика виховної системи, об'єктивний характер, узагальнено виражає ідеал людини, визначає загальну цілеспрямованість виховання). Мета, ідеал та цілі (завдання) виховання.

Умови і чинники визначення цілей виховання (ідеологія і політика держави,

рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин; темпи науково-технічного і соціального прогресу; економічні можливості суспільства; рівень розвитку педагогічної теорії і практики, можливості навчально-виховних установ, педагогів тощо). Зародження та розвиток ідеї про всебічний розвиток особистості. Афіньська система виховання, калокагатія – ідеал фізичної і моральної досконалості. Доповнення терміну «гармонія» терміном «всебічність» французьким представником «нової філософії» Рене Декартом.

Мета виховання у зарубіжній педагогіці (ідеалізм, екзистенціалізм, неотомізм, прагматизм, позитивізм, неопозитивізм, біхевіоризм, діалектичний матеріалізм, гуманістична педагогіка та ін.).

Національне виховання: суть, ідеал, мета, основні завдання. Суть національного виховання. Г.Ващенко про ідеал національного виховання та систему компонентів духовного світу українців. Основна мета національного виховання на сучасному етапі у Програмі та Концепції національного виховання. Основні завдання виховання в нормативно-правових освітніх документах.

Поняття про зміст виховання та підходи до його відбору. Основні національні цінності (ідеал України; державна незалежність України; патріотизм, готовність до захисту Батьківщини; самопожертва у боротьбі за свободу нації; єдність поколінь на основі віри в національну ідею; почуття національної гідності; історична пам'ять; пошана до державних та національних символів і свят тощо). Особливості національного виховання (процес виховання органічно поєднаний з процесом навчання молоді; суспільний характер; гуманістичний характер; зміст носить

виразне культурологічне комунікативно-розвивальне спрямування).

Підходи щодо відбору змісту виховання: сучасний вітчизняний методологічний підхід – формування громадянина, формування особистості на цінностях національної культури як невід'ємної складової загальнолюдської культури; засвоєння базових основ культури (громадянська, розумова, філософсько-світоглядна підготовка, моральна, екологічна, естетична, фізична, трудова), реалізм мети виховання, національний підхід до відбору змісту виховання, добровільність, самовизначення особистості, особистісна спрямованість виховання, взаємозалежність діяльності вихователів і вихованців, її суспільний характер.

Основні напрями змісту виховання: патріотичне виховання; розумове виховання; моральне та статеве виховання; соціально-правове виховання; трудове виховання та профорієнтація; гуманістичне виховання в дусі загальнолюдських моральних ідеалів і цінностей; спортивно-фізичне виховання; екологічне виховання; економічне виховання й економічна освіта в умовах ринкових відносин; художньо-естетичне виховання; санітарно-гігієнічне виховання; виховання політичної культури в умовах соціально-політичного плюралізму.

Мета виховання – наперед визначені результати формування і розвитку особистості, яких прагнуть досягти в процесі виховної роботи. Мета є визначальною характеристикою виховної системи. Мета виховання – це соціальна ідея, яка перетворюється у внутрішній детермінант життєдіяльності

вихованця (процес інтеріоризації). З цієї позиції мету виховання називають соціальним замовленням суспільства на таку особистість, якої воно потребує на даному етапі свого розвитку. Мета реалізується через конкретні цілі, або завдання. Тому справедливим буде й наступне визначення: мета виховання – це система завдань, які вона вирішує.

Ідея мети виховання як гармонійного розвитку людини зародилася ще в період античності, залишаючись актуальною до нашого часу. Однак на кожному етапі історичного розвитку поняття «гармонійність» наповнювалося різним змістом. В сучасній теорії виховання під гармонійністю розуміють поєднання морального, розумового, трудового, фізичного й естетичного виховання в духовному й фізичному єстві людини.

У педагогічній науці історично склалися два підходи до визначення мети виховання:

- надання більшого значення розвитку розуму, мислення, думки (Сократ, М.Монтень);
- надання переваг розвитку волі, характеру, почуттів (Е.Кант, Ж.Ж.Руссо).

А.С. Макаренко під метою виховання розумів програму людської особистості, яку педагог повинен добре вміти проектувати, тобто чітко визначати, які саме якості слід формувати.

В.О. Сухомлинський вбачав основну мету школи у вихованні «людини в гармонійній цілісності».

Г. Ващенко мету виховання ототожнював з ідеалом виховання, а ідеальними якостями вважав вічні християнські цінності «Добра, Честі, Гідності, Духовності, Справедливості».

Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») так визначає основну мету національного виховання: «Набуття молодими поколіннями соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури національних взаємин, формування у молоді незалежно від національної приналежності особистих рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури». Основна мета національного виховання, – сказано в Національній доктрині розвитку освіти, – виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування у молоді потреби та уміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури».

У зарубіжній педагогіці існують різні концепції визначення мети і цілей виховання. Педагогіка екзистенціалізму ставить своєю метою озброєння людини досвідом існування. Мета виховання – навчити людину творити себе як особистість. Одне з важливих завдань виховання – допомогти людині зробити моральний вибір. Основою для моральної поведінки є три фундаментальні добродієвості: довіра, надія, вдячність.

Педагогіка неотомізму виступає за виховання людини, ідеалом життя якої є Бог. Близькою метою виховання є християнське удосконалення людини на

землі, віддаленою метою – турбота про її життя в потойбічному світі, спасіння душі. Ново-гуманістична педагогіка мету виховання вбачає у формуванні інтелектуальної особистості, а одне з важливих завдань – розвиток здатності людини до самостійних суджень і рішень.

Прагматична педагогіка метою виховання вважає підготовку до життя, а важливими завданнями – пробудження і розвиток внутрішньої активності, спрямованої на досягнення життєвих цілей, виховання прагматизму, підприємливості, соціальної коректності, високого почуття гідності, сили тощо. Педагогіка необіхевіоризму основну мету виховання вбачає у формуванні «керованого індивіда» – справжнього громадянина, який сприймає систему, дотримується прав і обов'язків демократичного суспільства, є патріотом своєї спільноти, держави, світу.

Зміст сучасного шкільного виховання відображений у «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти» і включає такі напрями: інтелектуальне, патріотичне, правове, моральне, художньо-естетичне, трудове, екологічне, фізичне, статеве.

Практичний аспект змісту виховання реалізується у підготовці молоді до реалізації трьох основних соціальних ролей:

<p>Громадянин</p> <ul style="list-style-type: none"> • любов до рідної землі, родини, Батьківщини; • виконання громадянських обов'язків перед батьками та державою; • почуття власної гідності, патріотизму; • вільне володіння державною мовою; • активна громадянська позиція; • гуманне ставлення до людей; • відповідальність за свої справи і вчинки; • повага до прав і свобод інших людей. 	<p>Працівник</p> <ul style="list-style-type: none"> • загальні, спеціальні, економічні знання й уміння; • політичні, правові знання; • уміння самостійно й ефективно працювати; організованість і відповідальність; • діловитість і підприємливість; • творче ставлення до праці; • уміння співпрацювати з різними людьми; • саморегуляція і самодисципліна в праці. 	<p>Сім'янин</p> <ul style="list-style-type: none"> • працелюбність, відповідальність; • тактовність, увічливість, культура спілкування; • охайність, гігієнічні навички; • знання загальної психології, етики; • уміння виховувати дітей; • психосексуальна підготовка; • готовність до виконання сімейних обов'язків.
--	--	--

Практичні завдання

I. У педагогічному словнику:

Дайте визначення понять: мета виховання, завдання виховання, всебічний розвиток, гармонійний розвиток, національне виховання, самовиховання, перевиховання.

II. У робочому зошиті

A. Репродуктивний рівень

1. Складіть структурно-логічні схеми:

- Структурні компоненти процесу виховання;
- Суб'єкти виховного впливу;
- Рушійні сили процесу виховання;
- Критерії ефективності процесу виховання;
- Закономірності процесу виховання;
- Принципи процесу виховання;

2. Здійсніть категоріальний аналіз сутності поняття «виховання» за схемою:

- а) ознайомтесь з визначенням поняття, наведеним у різних підручниках; порівняйте, зіставте і вибрати в них суттєві ознаки, які найбільш повно характеризують сутність поняття «виховання»;
- б) заповніть таблицю:

Автор визначення	Визначення поняття	Категорійні ознаки

B. Конструктивний рівень

1. Опрацюйте закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», випишіть завдання виховання підростаючого покоління.

2. Користуючись знаннями про сучасні концепції виховання, заповніть таблицю:

Педагогічна концепція	Цілі виховної діяльності	Місце і роль дитини у системі виховних відносин
Авторитарне виховання		
Особистісно-орієнтоване виховання		
Вільне виховання		

3. Заповніть таблицю «Основні напрями виховання»

Основні напрями виховання

Назва напрямку виховання	Схарактеризувати мету, завдання, зміст, методи, форми виховання

В. Творчий рівень

1. Опишіть виховний ідеал, до якого ви б хотіли прагнути.
2. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем: сутність педагогіки співробітництва, народна педагогіка про виховання, сутність особистісно-зорієнтованого виховання.
3. Складіть програму подолання пасивності підростаючого покоління.

Контроль та самоконтроль

Тестові завдання

1. *Дайте ґрунтовне визначення процесу виховання. Виховання – це...*
 - а) процес соціалізації та формування особистості; б) динамічна взаємодія вихователя й вихованців, спрямована на визначення особистістю у різних видах діяльності власного ставлення до цінностей культури, внаслідок чого вона саморозвивається й самоактуалізується;
 - в) цілеспрямований та стихійний вплив на розвиток молодої людини з метою формування її особистості;
 - г) цілеспрямована виховна діяльність педагогів у загальноосвітньому закладі з метою вирішення конкретних виховних завдань.
2. *Головним критерієм, що визначає ефективність виховної діяльності педагога, є...*
 - а) методи, форми, засоби педагогічної діяльності вчителя;
 - б) позитивні зміни в особистісно-індивідуальному розвитку вихованців;
 - в) ставлення вчителя до педагогічної діяльності;
 - г) цілеспрямована організація життєдіяльності учнів.
3. *Результати процесу виховання засвідчують, насамперед, зміни...*
 - а) суджень вихованців про норми поведінки;
 - б) внутрішніх чинників поведінки;
 - в) зовнішніх форм поведінки.
4. *Що зумовлює зміни внутрішніх чинників поведінки особистості у процесі виховання?*
 - а) почуття задоволення особистістю від діяльності, власного вчинку;
 - б) розуміння учнем необхідності здійснення вчинку;
 - в) бажання учня виконувати вимогу вихователя;
 - г) участь у різних видах діяльності.

5. Яка з моделей виховання не порушує природу цього процесу?

- а) засвоєння знань, правил соціальної поведінки;
- б) узгодження дій педагога зовні з діями учня зсередини;
- в) прищеплення позитивних звичок поведінки та викорінення негативних;
- г) заохочення й покарання.

6. Основою процесу виховання є...

- а) чітке визначення соціальних норм, вимог, що необхідно засвоїти учням;
- б) організація життєдіяльності, спілкування особистості, що ґрунтується на взаємодії вихователів і вихованців як рівноправних суб'єктів;
- в) проведення яскравих, цікавих виховних заходів за участю учнів.

7. Педагогічні дії вихователя у процесі діяльності й спілкування впливають на вихованців, якщо...

- а) зрозумілі для них;
- б) викликають позитивний емоційний відгук;
- в) чітко продумані вихователем;
- г) визначають зовнішню поведінку вихованців.

8. Педагогічні дії вихователя, діяльність учнів стають привабливими для них і сприяють позитивним змінам за умови, що...

- а) розкривають зміст соціальних норм, цінностей;
- б) є короткотривалими;
- в) відповідають інтересам вихованців та задовольняють їхні потреби;
- г) стимулюють вихованців до розв'язання проблем.

9. Що означає принцип єдності й цілісності виховання?

- а) єдність усіх складових структури виховного процесу;
- б) поступового ускладнення мети діяльності;
- в) дотримання наступності у постановці вимог перед учнями;
- г) забезпечення єдності навчальної й позанавчальної діяльності учнів, процесів навчання й виховання.

10. Який принцип акцентує на необхідності формування позитивних міжособистісних стосунків учнів, їхнього об'єднання в єдину команду?

- а) опори на позитивне;
- б) виховання в колективі, через колектив, для колективу;
- в) єдності й цілісності виховання;
- г) вияву поваги до особистості.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №5.

ТЕМА: ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Мета: формувати вміння реалізувати виховні можливості різних методів, прийомів і засобів виховання в залежності від педагогічної ситуації. Представити

класифікацію методів виховання. Дати характеристику основних груп методів, умови вибору та ефективного використання методів виховання. Вміти ефективно вибирати форми виховної діяльності. Сформувати вміння доцільного вибору форм виховання в залежності від його мети.

Теоретичні питання

1. Поняття про методи, прийоми і засоби виховання.
2. Класифікація методів виховання.
3. Характеристика основних груп методів виховання.
4. Поняття про форми виховної роботи, їх класифікація.
5. Традиційні і інноваційні форми виховної роботи.
6. Характеристика форм за цільовим спрямуванням та позицією учасників виховного процесу.
7. Колективна творча справа.
8. Умови вибору та ефективного використання методів та форм вихованої роботи.

Ключові поняття теми: методи виховання, прийоми виховання, засоби виховання, класифікація методів виховання, розповідь, пояснення, лекція, етична бесіда, диспут, приклад, ідеал, вправа, привчання, педагогічна вимога, суспільна думка, доручення, виховна ситуація, заохочення, покарання, змагання, метод вибуху, форми виховної роботи, індивідуальна форма, групова форма, колективна форма, засоби виховання, виховний захід, колективна творча справа.

Основні положення теми

Поняття методу, прийому і засобу виховання. Класифікація методів виховання.

Методи формування свідомості особистості. Бесіда як метод виховання та отримання інформації про особистість за допомогою безпосереднього словесного спілкування. Види бесіди: фронтальна (групова, колективна) й індивідуальна. Етапи бесіди (обґрунтування теми, діалог з дітьми, підсумки бесіди). Лекція. Повідомлення. Диспути. Переконавання. Навіювання (сугестивний метод). Приклад.

Методи організації діяльності, спілкування та формування досвіду суспільної поведінки. Педагогічна вимога як педагогічний вплив на свідомість учнів з метою спонукати їх до позитивної діяльності або гальмування негативних дій і вчинків. Громадська думка. Методи вправління і привчання. Метод прогнозування. Створення виховуючих ситуацій.

Методи стимулювання діяльності й поведінки. Гра, змагання, заохочення і покарання. Покарання як метод педагогічного впливу, спрямований на попередження й гальмування негативних вчинків, виникнення почуття провини перед собою й іншими людьми. Методи контролю, самоконтролю,

самооцінки діяльності і поведінки.

Методи контролю (аналогічно до методів педагогічного дослідження). Методи самоконтролю, самооцінки – самопізнання, самоспостереження, самокритика, самоаналіз тощо.

Вибір методів виховання. Чинники, що визначають їх вибір (особистість вихователя, вікові та індивідуальні особливості вихованців, рівень згуртованості вихованців, мета виховання, зміст виховання, засоби виховання, умови виховання, час виховання, очікувані результати тощо).

Ключові поняття теми: методи виховання, прийоми виховання, засоби виховання, класифікація методів виховання, розповідь, пояснення, лекція, етична бесіда, диспут, приклад, ідеал, вправа, привчання, педагогічна вимога, суспільна думка, доручення, виховна ситуація, заохочення, покарання, змагання, метод вибуху.

Методи виховання – сукупність способів впливу на свідомість, волю, почуття, поведінку вихованців, її корекцію та удосконалення з метою вироблення в них певних якостей. За А.С. Макаренком, метод виховання є «інструментом дотику до особистості». Співпраця з вихованцем дозволяє віднайти значну кількість «таких інструментів».

Прийом виховання – це окрема дія (вплив), частина загального методу. Засобами виховання є книга, слово, гра, пізнання, праця, мистецтво, засоби масової інформації, природа тощо. Універсальними засобами виховання вважаються діяльність і спілкування. Наприклад, праця як засіб виховання передбачає використання ряду прийомів: показ взірця, оцінку праці, вказівку на помилки тощо.

Класифікація методів виховання (за ознакою спрямованості):

- *методи формування свідомості особистості* (розповідь на етичну тему; етична бесіда, пояснення, роз'яснення, лекція, умовляння, навіювання, інструктаж, диспут, доповідь, приклад, переконання тощо);
- *методи організації діяльності, спілкування та формування досвіду суспільної поведінки* (тренування, привчання, педагогічна вимога, громадська думка, виховуюча ситуація тощо);
- *методи стимулювання діяльності й поведінки* (гра, змагання; заохочення – схвалення, похвала, подяка, премія, нагорода; покарання – осуд, зауваження, догана, наказ тощо);
- *методи контролю, самоконтролю, самооцінки діяльності і поведінки* (спостереження та інші методи педагогічних досліджень; самопізнання, самоспостереження, самокритика, самоаналіз тощо).

Вибір методів виховання зумовлюється рядом умов і чинників:

- метою і завданнями виховання;
- змістом виховання;
- віковими особливостями учнів;
- індивідуальними особливостями учнів;
- умовами виховання;
- засобами виховання;

- рівнем педагогічної кваліфікації та майстерності;
- очікуваними результатами і тощо.

Поняття форми виховання. Форма виховання як зовнішнє виявлення процесу виховання. Функції форм виховної роботи: інформаційна, організаційна, регулювальна. Основні форми педагогічної роботи: за видами діяльності; за способами впливу педагога; за часом проведення; за суб'єктом організації; за результатом; за кількістю учасників; за місцем проведення (шкільні та позашкільні форми виховання).

Форма виховання – це зовнішнє виявлення процесу виховання. Якщо зміст процесу виховання вказує на те, що є, то форма, – у якому вигляді проявляється. Звісно, зміст викликає зміну форми і навпаки. Зміст формується, форма наповнюється змістом. Провідна роль належить змісту.

Функції форм виховної роботи:

- *організаційна* (будь-яка форма виховної роботи передбачає розв'язання організаційного завдання);
- *регулювальна* (регулювання як стосунків між педагогами, так і між учнями);
- *інформаційна* (повідомлення учням того чи іншого обсягу інформації (знань), актуалізація наявних знань, звернення до їх досвіду).

Форми виховної роботи:

- *за видами діяльності*: навчальні, трудові, спортивні, художні;
- *за способами впливу педагога*: безпосередні й опосередковані;
- *за суб'єктом організації*: організаторами виступають учні, педагоги, батьки або інші дорослі;
- *за результатом*: інформаційний обмін, вироблення загального рішення (думки), суспільно значущий продукт;
- *за кількістю учасників*: індивідуальні, групові, масові;
- *за часом проведення*: короткотривалі, тривалі, традиційні;
- *за місцем проведення*: шкільні та позашкільні.

Практичні завдання

I. У педагогічному словнику:

1. Дайте визначення понять: методи виховання, прийоми виховання, засоби виховання, розповідь, пояснення, лекція, етична бесіда, диспут, приклад, ідеал, вправа, привчання, педагогічна вимога, суспільна думка, доручення, виховна ситуація, заохочення, покарання, змагання, метод вибуху, форми виховної роботи, індивідуальна форма, групова форма, колективна форма.

II. У робочому зошиті:

A. Репродуктивний рівень

1. Визначити співвідношення методів і прийомів виховання.

2. Визначити сутність методів виховання за спрямованістю у вигляді таблиці:

№	Група методів	Сутність методів
1	Методи формування свідомості особистості	
2	Методи організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки	
3	Методи стимулювання і корекції поведінки і діяльності	

Б. Конструктивний рівень:

1. Розкрийте організаційні етапи виховного заходу.
2. Визначте критерії оцінки ефективності проведеного виховного заходу.
3. Дати характеристику організаційним етапам колективної творчої справи.
4. Визначити інноваційні форми виховної роботи та їх роль у вихованні і формуванні особистості.

В. Творчий рівень:

1. Скористуйтесь власним досвідом навчання у школі і опишіть конкретну ситуацію, в якій мало місце ефективне використання методів виховання. Поясніть, в чому полягає ефективність вибору вихователем використаних методів.

2. 2. Вибрати та охарактеризувати інноваційні технології виховання (2-3 на власний вибір).

3. Підготуйте есе на одну із тем:

- Творчий підхід до вибору і використання методів виховання.
- Правила ефективного використання методів виховання.
- А. С. Макаренко про застосування методу «вибуху».
- В. О. Сухомлинський про застосування методів формування свідомості особистості.
- Використання методу авансування в процесі навчання учнів.
- Використання методу створення ситуації успіху в роботі сучасного вчителя.
- Інноваційні методи виховання школярів в новій українській школі ХХІ століття.

Контроль та самоконтроль

Тестові завдання

1. Що таке метод виховання?

- А) Організація навчального процесу
- Б) Спосіб взаємодії вихователя й вихованця з метою формування особистості
- В) Інструкція до виконання завдання
- Г) Засіб контролю поведінки

2. Який метод виховання передбачає створення умов, за яких учень самостійно робить моральні висновки?

- А) Метод заохочення
- Б) Метод прикладу
- В) Метод переконання
- Г) Метод створення виховуючих ситуацій

3. До переконуючих методів виховання належить:

- А) Вимога
- Б) Покарання
- В) Бесіда
- Г) Гра

4. Який метод належить до практичних методів виховання?

- А) Переконання
- Б) Доручення
- В) Пояснення
- Г) Повідомлення знань

5. Що з наведеного є формою організації виховної роботи?

- А) Заохочення
- Б) Бесіда
- В) Класна година
- Г) Приклад

6. Яка форма виховної роботи найчастіше використовується для морального обговорення важливої події чи теми?

- А) Гра
- Б) Усний журнал
- В) Тематична бесіда
- Г) Виставка

7. Який метод виховання реалізується через надання позитивних чи негативних оцінок вчинкам учнів?

- А) Метод створення ситуацій
- Б) Метод переконання
- В) Метод прикладу
- Г) Метод стимулювання (заохочення і покарання)

8. До групових форм виховної роботи належить:

- А) Індивідуальна бесіда
- Б) Робота в гуртках
- В) Заохочення
- Г) Спостереження

9. Основною метою виховної роботи є:

- А) Підвищення успішності
- Б) Формування гармонійно розвиненої особистості
- В) Контроль за поведінкою
- Г) Вивчення програмного матеріалу

10. Що з наведеного НЕ є методом виховання:

- А) Переконання
- Б) Вимога
- В) Самовиховання

Г) Тренінг

11. Який із методів виховання є словесним методом впливу на свідомість учня?

А) Ігровий

Б) Приклад

В) Переконавання

Г) Доручення

12. До методів стимулювання виховної діяльності належать:

А) Спостереження і самоспостереження

Б) Бесіда і пояснення

В) Заохочення і покарання

Г) Вивчення біографій

13. Метод «прикладу» у вихованні передбачає:

А) Постійне покарання учнів за порушення дисципліни

Б) Організацію дискусій на моральні теми

В) Використання авторитетних особистостей для наслідування

Г) Формальне читання настанов

14. Яка з наведених форм є масовою формою виховної роботи?

А) Бесіда з учнем

Б) Класна година

В) Виховний захід до свята

Г) Індивідуальна консультація

15. Який метод виховання передбачає участь учнів у суспільно-корисній діяльності?

А) Метод переконання

Б) Метод прикладу

В) Метод вправляння

Г) Метод емоційного впливу

16. Який із методів виховання спрямований на розвиток самостійності й відповідальності учня?

А) Метод навіювання

Б) Метод доручення

В) Метод контролю

Г) Метод інструктажу

17. До індивідуальних форм виховної роботи належить:

А) Виховний захід для класу

Б) Колективна екскурсія

В) Особиста бесіда з учнем

Г) Усний журнал

18. Яка з форм виховної роботи спрямована на розвиток творчих здібностей учнів?

А) Спостереження

Б) Конкурс або виставка

В) Інструктаж

Г) Дисциплінарне зауваження

19. Вправа як метод виховання спрямована на:

- А) Повідомлення знань
- Б) Засвоєння норм поведінки через багаторазове повторення дій
- В) Оцінку досягнень
- Г) Психологічний тиск на учня

20. Виховна година як форма виховної роботи має на меті:

- А) Усунення конфліктів у класі
- Б) Заміщення предметного уроку
- В) Цілеспрямований вплив на формування моральних якостей

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №6.

ТЕМА: МІСЦЕ І РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ. СУСПІЛЬНІ ІНСТИТУТИ ВИХОВАННЯ. ВИХОВНА РОБОТА З ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИМИ ДІТЬМИ

Мета: сформувати знання про суспільні інститути виховання. Визначити основні напрями виховання дітей у сім'ї. Представити умови ефективності сімейного виховання. Показати основні напрямки взаємодії класного керівника і сім'ї у виховній роботі. Сформувати знання про превентивне виховання учнівської молоді. Визначити основні соціально-педагогічні причини виникнення важковиховуваних дітей. Представити мету, провідні завдання, зміст, організацію превентивного виховання.

Теоретичні питання

1. Суспільні інститути виховання.
2. Сім'я як соціально-педагогічне середовище. Ефективні умови сімейного виховання.
3. Особливості й перспективи розвитку сучасної сім'ї.
4. Форми і методи роботи вчителя з батьками вихованців
5. Особливості виховної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, які залишились без батьківського піклування.
6. Соціально-педагогічні причини виникнення важковиховуваних дітей.
7. Мета, провідні завдання, зміст, організація превентивного виховання.

Ключові поняття теми: сім'я, суспільні інститути виховання, форми та методи сімейного виховання, батьківський авторитет, «педагогічно занедбані діти», «важковиховувані діти», правопорушення, превентивне виховання, мета,

зміст превентивного виховання.

Основний зміст

Сімейне виховання як вид педагогічної діяльності, що здійснюється батьками або особами, що їх замінюють. Принципи сімейного виховання: цілеспрямованість; зв'язок з життям; діяльнісний підхід; самодіяльність дітей у поєднанні з управлінням дорослих; урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Основні напрями виховання дітей у сім'ї: формування світогляду, суспільної активності, розвиток соціальних навичок, формування основ гуманістичної моралі, розумове виховання і розвиток пізнавальної активності, трудове виховання, формування морально розвиненої і фізично здорової особистості у сім'ї.

Роль справжнього батьківського авторитету у сімейному вихованні. А.С. Макаренко про види несправжнього батьківського авторитету: авторитет пригнічення, дистанції, чванства, педантизму, резонерства, підкупу тощо. Вплив стосунків у сім'ї на характер і поведінку дитини. Тактики виховання у сім'ї і типи сімейних стосунків: диктат, опіка, співробітництво.

Умови ефективності сімейного виховання: дружба, духовний контакт між дорослими і дітьми; взаєморозуміння; діалог дітей і дорослих; право дитини на власну точку зору; авторитет батьків; урахування вікових психофізіологічних особливостей дитини; довіра; культура сім'ї, єдність вимог.

Форми зв'язку батьків зі школою: колективні консультації з актуальних проблем виховання у сім'ї; постійно діючі лекторії і університети для батьків; пропаганда серед батьків класичної та сучасної психолого-педагогічної літератури; проведення індивідуальних бесід з корисними порадами.

Закон України «Про загальну середню освіту», Концепція «Сім'я і родинне виховання» про відповідальність батьків за розвиток і виховання дітей. Педагогіка родинно-побутового життя українського народу. Історична практика родинно-побутового виховання українців. Головні завдання, специфічні засоби родинно-побутового виховання (рідномовне спілкування, дитячий фольклор, дитячі забавляння, спільна праця тощо).

Сім'я – це природне середовище первинної соціалізації дитини, джерело її матеріальної та емоційної підтримки, засіб збереження й передачі культурних цінностей від покоління до покоління.

Сімейне виховання – загальна назва для процесів впливу на дітей з боку батьків для досягнення бажаного результату.

Мета: гармонійний розвиток дитини.

Завдання – підготовка дитини до життя та практичної діяльності. Забезпечення розумної організації життя дитини у засвоєнні позитивного досвіду старших поколінь та виробленні власного досвіду поведінки й діяльності.

Зміст: моральне, трудове, розумове, фізичне, естетичне виховання. Батьківська педагогіка тримається на трьох китах: тіло, душа, розум.

Методика сімейного виховання:

- сімейний уклад, взаємостосунки в сім'ї на трьох рівнях: «дорослий дорослий», «дорослий-дитина», «дитина-дитина»;

- зацікавленість сім'ї різними сферами життя суспільства, інтересами держави;
- зацікавленість батьків громадською активністю дитини;
- спільні трудові справи, дозвілля, походи і подорожі;
- організація домашнього побуту;
- провідна роль матері; авторитет батька; роль дідуся й бабусі.

Методи сімейного виховання – це шляхи (способи) здійснення цілеспрямованого педагогічного впливу батьків на свідомість і поведінку дітей. Стили сімейного виховання: авторитарний; ліберальний; демократичний. Стили сімейного виховання, які негативно впливають на особистісний розвиток дітей:

- *гіпопротекція*: брак опіки та контролю за поведінкою або ж повна бездоглядність дітей;
- *домінуюча гіперпротекція*: загострена увага і турбота батьків про дитину поєднуються з дріб'язковим контролем, надмірною кількістю обмежень і заборон, що посилює несаможиттєвість дитини, її безініціативність, нерішучість, невміння захищати себе;
- *потураюча гіперпротекція*: потурання всім бажанням дитини, що призводить до формування у неї неадекватно високого рівня домагань;
- *емоційне неприйняття*: ігнорування потреб дитини, нерідко жорстоке поводження з нею;
- *виховання в умовах підвищеної моральної відповідальності*: перед дитиною ставляться не відповідні її віку та реальним можливостям вимоги.

Недоліки сімейного виховання (неефективне здійснення виховної функції сім'ї, втрата духовного зв'язку між батьками й дітьми):

- об'єктивні причини (неповна сім'я, несприятливі житлові умови, недостатнє матеріальне забезпечення);
- суб'єктивні причини (слабкість педагогічної позиції батьків).

Педагогічна занедбаність дитини – негативне особистісне утворення, що формується внаслідок дії несприятливих умов формування та розвитку дитини як у школі, так і в сім'ї. Небезпека педагогічної занедбаності полягає у тому, що вона має свою логіку розвитку навіть після того, як дія несприятливих умов припинена.

Педагогічно занедбані діти – це такі школярі, які успішно не навчаються, а то й зовсім не відвідують школу, недисципліновані, невиховані, не дотримуються норм і правил суспільно-соціального буття.

Важковиховувані особи – категорія осіб, у яких під впливом несприятливих для розвитку соціальних, психолого–педагогічних та медико–біологічних умов з'являється негативне ставлення до навчання, норм поведінки, знижується або втрачається почуття відповідальності за свої вчинки.

Важковиховуваним особам властиві:

- неправильно сформовані потреби: матеріальні переважають над моральними; більшість матеріальних потреб мають аморальний характер; для їх задоволення важковиховувані особи використовують засоби, які не

завжди відповідають нормам моралі (вживання алкоголю, наркотиків, крадіжки), що призводить до деградації особистості;

- нерозвиненість соціально – політичних потреб;
- прагнення до спілкування з подібними до себе, нехтування зв'язками з постійними учнівськими колективами;
- нерозвинута потреба пізнання навколишнього світу; незадовільне навчання,
- ігнорування методів пізнавальної діяльності;
- непослідовність, суперечливість у поглядах і переконаннях;
- брак уявлень про норми поведінки, обмежені почуття відповідальності за свої вчинки;
- обмежені інтелектуальні інтереси; перевага утилітарних інтересів над духовними позбавляє їх перспективи розвитку, інтелектуального і морального вдосконалення;
- приховування своїх вчинків від батьків, учителів та однокласників.

За ступенем педагогічної занедбаності «важких» дітей поділяють на чотири групи:

- 1) важковиховувані діти. Діти, які байдуже ставляться до навчання, періодично порушують правила поведінки і дисципліни. Їм властиві: грубощі, брехливість, нечесність тощо;
- 2) педагогічно занедбані підлітки, які негативно ставляться до навчання й суспільно корисної діяльності. Вони систематично порушують дисципліну й правила поведінки, постійно проявляють негативні моральні якості особистості;
- 3) підлітки–правопорушники, які перебувають на обліку в інспекціях у справах неповнолітніх або направлені до спецшкіл і спеціальних професійно – технічних училищ;
- 4) неповнолітні злочинці, які скоїли кримінальні злочини, порушили правові норми й направлені судом до виправно-трудових колоній.

Превентивне виховання – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику і корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей і молоді, на їх допомогу і захист.

Будучи детермінована об'єктивними і суб'єктивними факторами, превентивна діяльність є самостійним спеціалізованим видом загального педагогічного процесу, має свою мету, принципи, зміст, форми і методи та використовує елементи правоохоронної, правової, медико-оздоровчої роботи. Превентивне виховання має бути цілеспрямованою системою заходів економічного, правового, психолого-педагогічного, соціально-медичного, освітнього, інформаційно-освітнього та організаційного характеру, спрямованих на формування позитивних соціальних установок, запобігання вживанню наркотичних речовин, відвернення суїцидів та формування навичок безпечних

статевих стосунків. Воно є пріоритетним напрямом діяльності держави, всіх виховних інституцій і здійснюється в інтересах особистості та суспільства.

Мета превентивного виховання полягає у досягненні сталої відповідальної поведінки, сформованості імунітету до негативних впливів соціального оточення. Вона може розглядатися поліаспектно.

Педагогічний аспект превентивної діяльності полягає у сформованості такої позиції особистості, яка конкретизується культурою цінностей, самоактуалізацією, свідомим вибором моделей про соціальної поведінки.

Соціальний зміст передбачає об'єднання зусиль суб'єктів превентивної діяльності на міжгалузевому рівні, спрямованих на узгоджену і своєчасну реалізацію попереджувальних заходів: нейтралізацію і поступове усунення детермінант, що викликають негативні прояви.

Психологічний аспект превентивної діяльності передбачає диференційований індивідуально-психологічний, статево-віковий підходи до виявлення генезису деструктивних проявів у поведінці особистості й розробку науково обґрунтованих програм соціалізації та корекції девіацій.

Правовий аспект полягає в охороні й захисті прав особистості, формуванні правової культури.

Основні завдання превентивного виховання дітей і молоді:

- створити умови для формування позитивних якостей особистості в процесі різноманітних видів трудової, навчальної, позашкільної й іншої діяльності, що сприяють інтелектуальному, морально-етичному, естетичному розвитку, виробленню стійкості до негативних впливів;

- забезпечити соціально-психологічну діяльність, педагогічно зорієнтовану на протидію втягуванню дітей і молоді в негативні ситуації;

- надавати комплексну психолого-педагогічну та медико-соціальну допомогу тим неповнолітнім, які її потребують;

- забезпечити адекватну соціальну реабілітацію неповнолітніх, які вчинили протиправні дії або зловживають психоактивними речовинами;

- стимулювати неповнолітніх до здорового способу життя і позитивної соціальної орієнтації, сприяти валеологізації навчально-виховного процесу, навчанню з раннього віку навичкам охорони власного життя і здоров'я;

- сприяти виробленню інтегрованих міждисциплінарних підходів при підготовці спеціалістів (педагогів, психологів, медиків, соціологів, юристів, соціальних працівників), батьків та ін., об'єднанню зусиль різних суб'єктів превентивної роботи.

Функції превентивного виховання.

Діагностично-прогностична функція полягає в аналітичній роботі зі з'ясування причин і умов відхилень у поведінці дітей та молоді; у передбаченні тенденцій їхнього розвитку; у виявленні шляхів і способів превентивного втручання в соціальну ситуацію розвитку особистості.

Корекційно-реабілітаційна функція ставить за мету узгодження виховного процесу з реальними умовами соціалізації дитини і пов'язана із втручанням у негативну ситуацію її розвитку на рівні знань, емоцій, поведінки,

використання оптимальної коригувальної допомоги, перевиховання та подолання негативних проявів у поведінці, налагодження стосунків для позитивного способу життя.

Освітньо-консультативна функція передбачає використання сучасних технологій надання оптимальної освітньої, консультативної інформації; попередження і нейтралізацію надмірної інформації про види і форми негативних явищ.

Організаційно-методична функція ставить за мету опрацювання і реалізацію міжгалузевих науково-дослідних проєктів із проблем превентивного виховання; дослідження соціально-гігієнічних та медико-біологічних факторів розвитку схильності неповнолітніх до негативної поведінки та розробку заходів щодо її профілактики; відпрацювання медико-біологічних, соціально-педагогічних та психолого-педагогічних технологій на базі дошкільних, позашкільних закладів, шкіл, медичних та правоохоронних служб, установ реабілітації неповнолітніх та молоді.

Інтегративно-просвітницька функція передбачає збір, аналіз, адаптацію узагальнення та впровадження вітчизняного й зарубіжного досвіду превентивної практики, інтеграцію у світовий превентивний процес у роботі з дітьми і молоддю.

Превентивне виховання здійснюється *на трьох рівнях*:

- раннє, або первинне, превентивне виховання (соціально-педагогічна профілактика);
- вторинне превентивне виховання (превентивна допомога і корекція);
- третинне превентивне виховання (адаптація, реабілітація і ресоціалізація).

Принципи побудови системи превентивного виховання:

- принцип комплексності забезпечує реалізацію концепції превентивного виховання у поєднанні з діяльністю інших суб'єктів профілактичної роботи;
- принцип системності передбачає узгодженість, послідовність і взаємозв'язок усіх рівнів профілактичної діяльності та погодження відомчих програм з програмами інших суб'єктів цієї діяльності зі стратегічних питань;
- принцип науковості забезпечує науковість аналізу ситуацій, доцільність вибору форм, методів, прийомів реалізації програм фахівцями відповідних галузей знань;
- принцип інтегрованості передбачає зближення і поглиблення взаємодії вітчизняних і зарубіжних превентивних програм;
- принцип мобільності дає можливість оперативно модифікувати завдання, форми і методи превентивного виховання залежно від умов і змінювати сфери впливу;
- принцип наступності означає розгортання превентивних програм з використанням набутого досвіду;
- принцип конкретності зумовлює включення до превентивних програм чітко сформульованих заходів, строків виконання, визначення відповідальних за їх реалізацію;

- принцип реалістичності передбачає соціальний зміст превентивного виховання, який полягає в оптимізації форм і методів, спрямованих на розвиток адаптаційних якостей цільових груп;
- принцип етичності забезпечує моральні основи превентивної діяльності, відображає її гуманний характер, опору на позитивний потенціал особистості, збереження конфіденційності, поваги та інших дійових умов взаємодії з цільовими групами превентивного виховання.

Практичні завдання:

I. У педагогічному словнику:

Дайте визначення понять: сім'я, суспільні інститути виховання, форми та методи сімейного виховання, «педагогічно занедбані діти», «важковиховувані діти», превентивне виховання, мета, зміст превентивного виховання.

II. У робочому зошиті:

A. Репродуктивний рівень:

1. Визначити сутність основних функцій сім'ї.
2. Розкрийте умови ефективного сімейного виховання.
3. Складіть структурно-логічну схему «Типологія сучасної сім'ї».
4. Визначити сутність поняття «важковиховуваність».
5. Дати характеристику принципам, на яких має ґрунтуватись робота з важковиховуваними дітьми.

Б. Конструктивний рівень:

1. Визначити прояви справжнього і фальшивого батьківського авторитету.
2. Дати характеристику особливості виховної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, які залишились без батьківського піклування.
3. Визначити мету, завдання, зміст і організаційні форми превентивного виховання.
4. Обґрунтуйте педагогічну доцільність дотримання певних етапів у перевихованні учнів.

В. Творчий рівень:

1. Скласти вимоги до проведення індивідуальної консультації з батьками вихованців.
2. Сформулюйте правила ефективного перевиховання.
3. Сформулюйте до 10 правил, яких має дотримуватись вихователь в роботі з педагогічно запущеними дітьми і підлітками.

Контроль та самоконтроль Тестові завдання

1. Який інститут є первинним у процесі соціалізації дитини?

- А) Школа
- Б) Суспільство
- В) Сім'я
- Г) Засоби масової інформації

2. Що з наведеного є головним завданням сім'ї у вихованні дитини?

- А) Професійна підготовка
- Б) Організація навчання
- В) Формування моральних і соціальних якостей
- Г) Забезпечення розваг

3. Який із стилів виховання найкраще сприяє гармонійному розвитку особистості?

- А) Авторитарний
- Б) Ліберальний
- В) Демократичний
- Г) Індивідуалістичний

4. Яка функція сім'ї є основною у процесі виховання дітей?

- А) Економічна
- Б) Виховна
- В) Розважальна
- Г) Політична

5. Який із наведених чинників найбільше впливає на стиль сімейного виховання?

- А) Колір кімнати дитини
- Б) Освітній рівень батьків
- В) Рівень зайнятості дитини
- Г) Частота користування телефоном

6. Що є головною метою сімейного виховання?

- А) Формування професійних навичок
- Б) Засвоєння теоретичних знань
- В) Формування гармонійної, морально зрілої особистості
- Г) Організація дозвілля

7. Який із перелічених методів найчастіше використовується у сімейному вихованні?

- А) Лекція
- Б) Метод прикладу
- В) Тестування
- Г) Індивідуальний контроль

8. У якому віці сім'я має найбільший вплив на дитину?

- А) Молодший шкільний вік
- Б) Підлітковий вік
- В) Дошкільний вік

Г) Юнацький вік

9. Як називається стиль сімейного виховання, за якого батьки встановлюють чіткі правила, але враховують думку дитини?

- А) Ліберальний
- Б) Демократичний
- В) Авторитарний
- Г) Нейтральний

10. До суспільних інститутів виховання належать:

- А) Батьки й бабусі
- Б) Сім'я та родичі
- В) Школа, церква, ЗМІ, громадські організації
- Г) Друзі дитини

11. Хто такі педагогічно занедбані діти?

- А) Діти з обмеженими можливостями
- Б) Діти, які не мають доступу до шкільної освіти
- В) Діти, у яких не сформовані базові соціальні, моральні та навчальні навички через брак виховного впливу
- Г) Обдаровані діти, які швидко розвиваються

12. Основною причиною педагогічної занедбаності є:

- А) Високе навантаження у школі
- Б) Надмірна турбота батьків
- В) Несприятливе сімейне та соціальне середовище
- Г) Захоплення спортом

13. Яка головна мета виховної роботи з педагогічно занедбаними дітьми?

- А) Посилення контролю за їхньою поведінкою
- Б) Вилучення таких дітей зі шкільного середовища
- В) Відновлення соціально прийнятної поведінки і сприяння адаптації
- Г) Зменшення вимог до таких дітей

14. Який метод виховання найдоцільніший у роботі з педагогічно занедбаними дітьми?

- А) Ігнорування негативних проявів
- Б) Переконавання, особистий приклад, індивідуальний підхід
- В) Жорстка дисципліна і покарання
- Г) Формальне оцінювання знань

15. Найважливішим фактором успіху в роботі з педагогічно занедбаними дітьми є:

- А) Авторитарний підхід
- Б) Регулярні тести
- В) Довіра, підтримка та емпатія
- Г) Вимога досконалого дотримання правил

16. Який із перелічених типів сімей найчастіше сприяє педагогічній занедбаності дитини?

- А) Повна сім'я з активною участю батьків
- Б) Сім'я з високим рівнем культури

- В) Дезорганізована або неблагополучна сім'я
- Г) Сім'я педагогів

17. Що з наведеного найкраще сприяє ресоціалізації занедбаної дитини?

- А) Ізоляція від колективу
- Б) Залучення до спільної діяльності з позитивними однолітками
- В) Постійна критика
- Г) Обмеження комунікації

18. Який напрям виховної роботи є пріоритетним у роботі з педагогічно занедбаними дітьми?

- А) Художньо-естетичне виховання
- Б) Духовно-моральне виховання
- В) Профорієнтація
- Г) Економічна грамотність

19. Яке правило ефективної взаємодії з педагогічно занедбаними дітьми є найважливішим?

- А) Бути формально ввічливим
- Б) Діяти лише через адміністративні важелі
- В) Налагодити особистий контакт, проявляти щирий інтерес
- Г) Уникати складних тем

20. До якого органу можна звернутись для допомоги у складній ситуації з педагогічно занедбаною дитиною?

- А) Відділ освіти тільки
- Б) Психологічна служба, соціальна служба, шкільна адміністрація
- В) Лише поліція
- Г) Комерційні структури

ТЕМА: ПОЕТАПНЕ СТВОРЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЄКТУ

Мета: підготувати результати проектної діяльності і публічно презентувати їх.

Теоретичні питання

1. Сутнісна характеристика індивідуального освітнього проекту.
2. Етапи створення індивідуального освітнього проекту.
3. Критерії оцінювання індивідуальних освітніх проектів.
4. Тематика освітніх проектів.

Практичні завдання

I. У педагогічному словнику:

1. Дайте визначення поняття освітній проект.

II. У робочому зошиті:

A. Репродуктивний рівень

1. Охарактеризуйте ознаки освітнього проекту.
2. Назвіть і охарактеризуйте види освітніх проектів.
3. Заповніть таблицю «Етапи проектної діяльності»:

№	Назва етапу	Специфіка проектної діяльності
1.	Організаційний етап	
2.	Дослідницький етап	
3.	Етап практичної реалізації результатів проекту	
4.	Презентаційний етап	

4. За якими критеріями відбувається оцінювання освітніх проектів?

B. Конструктивний рівень

1. Охарактеризуйте види індивідуальних освітніх проектів за домінуючим методом проектної діяльності у вигляді таблиці:

Види індивідуальних освітніх проектів	Специфіка освітніх проектів

2. Розкрийте специфіку індивідуальної проектної діяльності на кожному її етапі.
3. Охарактеризуйте критерії оцінювання індивідуального освітнього проекту у вигляді таблиці:

№	Критерії оцінювання	Сутнісні характеристики
1.	Актуальність теми проєкту, практична та теоретична значущість	
2.	Сутність реалізації поставленої проблеми	
3.	Якість виконання етапів проєкту	
4.	Повнота розробок, завершеність проєкту	
5.	Самостійність, оригінальність, рівень творчості	
6.	Аргументованість рішень і висновків	
7.	Оформлення проєкту	
8.	Захист проєкту	

В. Творчий рівень

1. Охарактеризуйте результати індивідуальної освітньої проєктної діяльності.

2. Які типи індивідуальних освітніх проєктів є найбільш цікавими для вас? Поясніть свою точку зору.

3. Запропонуйте власні варіанти форм презентації творчих проєктів.

4. Охарактеризуйте оптимальні способи досягнення мети проєкту. Сформулюйте умови ефективності індивідуальної освітньої проєктної діяльності.

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ПРОЄКТІВ

1. Виховання навичок спілкування у дітей молодшого дошкільного віку з однолітками в ігровій діяльності.
2. Наступність дошкільного закладу та школи у формуванні соціальної компетенції дітей засобами сімейних традицій.
3. Наступність ДНЗ та школи у формуванні громадянської компетенції дітей.
4. Формування розумових здібностей дошкільників засобами дидактичної гри.
5. Творча гра як засіб соціалізації дітей старшого дошкільного віку.
6. Естетичне виховання дошкільників засобами театру.
7. Виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі.
8. Сюжетно-рольова гра як засіб формування моральних норм поведінки дошкільників.
9. Розвиток навичок безпеки життєдіяльності у старших дошкільників.
10. Формування культури здоров'я дітей старшого дошкільного віку.
11. Інноваційні підходи до організації образотворчої діяльності старших дошкільників.
12. Традиції родинно-побутової культури як засіб морального виховання дітей старшого дошкільного віку.
13. Шляхи впровадження інтегрованого навчання в новій українській школі.
14. Організація проєктного навчання в новій українській школі.
15. Розвиток критичного мислення молодших школярів.
16. Формування екологічної компетентності молодших школярів.
17. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності молодших школярів.
18. Формування громадянської компетентності молодших школярів.
19. Формування соціальних компетентностей молодших школярів.
20. Формування здорового способу життя учнів початкової школи.
21. Формування культурної компетентності учнів початкової школи.
22. Формування підприємливості та фінансової грамотності молодших школярів.
23. Розвиток творчих здібностей обдарованих дітей молодшого шкільного віку.
24. Шляхи впровадження педагогіки партнерства в новій українській школі.
25. Шляхи залучення батьків до освітнього процесу в новій українській школі.
26. Реалізація принципу дитиноцентризму в новій українській школі.

27. Формування загальнолюдських цінностей в учнів початкової школи.
28. Формування національної гідності в учнів початкової школи.
29. Формування поваги до рідної мови і культури у молодших школярів.
30. Формування шанобливого ставлення до довкілля у молодших школярів.
31. Розвиток емоційного інтелекту в учнів початкової школи.
32. Формування лідерських якостей учнів початкової школи.
33. Розвиток толерантності в учнів молодшого шкільного віку.
34. Формування мотивації до навчання в учнів початкової школи.
35. Особливості співпраці з батьками дитини з особливими освітніми потребами.
36. Формування соціокультурного розвивального середовища в сучасній початковій школі.
37. Зміст, засоби та форми естетичного виховання молодших школярів.
38. Шляхи вдосконалення фізичного виховання учнів початкової школи в процесі навчання.
39. Народні ігри як чинник фізичного вдосконалення молодших школярів у позакласній роботі.
40. Формування фізичної культури молодших школярів засобами етнопедагогіки.
41. Екологічне виховання учнів молодшого шкільного віку: зміст, форми та методи реалізації.
42. Творче використання ідей педагогів-новаторів у розвитку розумових здібностей учнів.
43. Вдосконалення форм і методів національно-патріотичного виховання молодших школярів.
44. Основні напрями позакласної виховної роботи з учнями початкової школи.
45. Нетрадиційні форми організації виховного процесу в сучасній початковій школі.
46. Організаційні форми позакласної виховної роботи з учнями молодшого шкільного віку.
47. Розвиток пізнавальної активності учнів початкової школи у процесі навчання..
48. Методи стимулювання навчально-пізнавального інтересу в учнів початкової школи.
49. Шляхи використання пізнавальних ігор у навчальному процесі початкової школи.
50. Педагогічні умови ефективного використання наочності у навчанні молодших учнів.
51. Проблемне навчання і можливості його здійснення в початкових класах.

52. Нетрадиційні методи навчання в початковій школі.
53. Умови організації нестандартних уроків у початковій школі.
54. Нестандартні уроки в початковій школі та вимоги до їх проведення.
55. Шляхи вдосконалення роботи з підручником як методу навчання в початковій школі.
56. Вправи в системі методів навчання, шляхи підвищення їх ефективності.
57. Формування навичок самостійної роботи учнів молодшого шкільного віку.
58. Застосування інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи.
59. Методи оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи.
60. Гра як метод виховання молодших школярів: види та методика використання.
61. Особливості ігрової діяльності учнів початкової школи.
62. Особливості організації морального виховання учнів молодшого шкільного віку.
63. Проблема підвищення педагогічної культури батьків у творах В.Сухомлинського.
64. Виховання у молодших школярів громадянських якостей: зміст, методи та форми організації.
65. Форми та методи естетичного виховання молодших школярів у позаурочний час.
66. Форми і методи вивчення, узагальнення і впровадження педагогічного досвіду вчителів початкових класів.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ЕКЗАМЕНУ)

1. Педагогіка як наука. Роль педагогічної науки у соціально-історичному розвитку українського суспільства.
2. Поняття про розвиток і формування особистості. Фактори і рушійні сили розвитку особистості.
3. Вікова періодизація та врахування закономірностей вікового розвитку дітей.
4. Поняття про науково-педагогічне дослідження, його структуру, методологічні принципи.
5. Поняття про методи науково-педагогічного дослідження та їх вибір.
6. Схарактеризувати методи емпіричних досліджень (вивчення педагогічної літератури, документів та результатів діяльності; спостереження; опитування; оцінювання, вивчення і узагальнення педагогічного досвіду; діагностика; педагогічний експеримент).
7. Схарактеризувати методи теоретичних досліджень (теоретичний аналіз та синтез; абстрагування-конкретизація та ідеалізація; моделювання тощо).
8. Педагогічний процес: сутність і структура, функції та специфічні ознаки.
9. Поняття про дидактику, предмет та основні категорії.
10. Сутність навчання, його методологічні засади і рушійні сили.
11. Поняття про закономірності й принципи педагогічного процесу. Сутність і реалізація принципів систематичності й послідовності, міцності знань і науковості.
12. Зміст освіти в сучасній українській школі. Основні структурні компоненти змісту освіти. Шляхи формування змісту освіти в сучасній українській школі.
13. Методи і прийоми навчання. Характеристика методів стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.
14. Сучасні підходи до класифікації методів навчання. Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності.
15. Характеристика словесних методів навчання.
16. Характеристика наочних методів навчання. Умови ефективного вибору методів навчання.
17. Форми організації навчання. Історія розвитку класно-урочної форми організації навчання.
18. Види навчання. Сутність проблемного навчання.
19. Характеристика сучасних технологій навчання: навчання у співробітництві, ігрові тощо.
20. Поняття про урок. Вимоги до сучасного уроку. Особливості реалізації на уроці дидактичних і виховних вимог.

21. Типологія сучасного уроку. Нетрадиційний урок.
22. Характеристика основних типів уроку за дидактичною метою.
23. Підготовка вчителя до комбінованого уроку.
24. Підготовка вчителя до уроку та педагогічний аналіз уроку.
25. Позаурочні форми організації навчання та їх дидактична спрямованість.
26. Оцінка та аналіз результатів навчання. Методи контролю знань, умінь, навичок учнів.
27. Виховання в цілісному педагогічному процесі. Закономірності і принципи виховання.
28. Виховання як спеціально організований і свідомо здійснюваний педагогічний процес. Компоненти і рушійні сили процесу виховання.
29. Мета і завдання, основні напрями сучасного виховання.
30. Розумове виховання школярів: суть, завдання, зміст, шляхи здійснення.
31. Національне виховання школярів: суть, завдання, зміст, шляхи здійснення.
32. Поняття про громадянське виховання: мета, завдання, зміст громадянського виховання.
33. Моральне виховання школярів: суть, завдання, зміст, шляхи здійснення.
34. Естетичне виховання школярів: суть, завдання, зміст, шляхи здійснення.
35. Трудове виховання: суть, завдання, зміст, шляхи здійснення. Зв'язок трудового виховання з політехнічною освітою й економічним вихованням.
36. Професійна орієнтація молоді: суть, завдання, зміст, шляхи здійснення.
37. Правове виховання школярів: суть, завдання, зміст, шляхи здійснення.
38. Поняття про методи, прийоми і засоби виховання
39. Сучасні підходи до класифікації методів виховання. Вибір методів методів виховання та їх ефективність.
40. Методи формування свідомості особистості. Особливості методу переконування та диспуту.
41. Методи організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки. Привчання та вправи, їх характеристика.
42. Методи стимулювання поведінки і діяльності, особливості застосування заохочення та гри.
43. Поняття про форми виховної роботи. Традиційні та інноваційні форми виховної роботи.
44. Самовиховання і перевиховання школярів. Педагогічні основи організації самовиховання.
45. Освіта як система. Поняття про систему освіти України: складові, щабелі, рівні.
46. Нормативно-правові засади діяльності системи освіти України. Реформа середньої загальної освіти. Концепція Нової української школи (НУШ).
47. Сім'я як соціально-педагогічне середовище. Ефективні умови сімейного виховання. Особливості й перспективи розвитку сучасної сім'ї.

48. Особливості виховної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, які залишились без батьківського піклування.
49. Соціально-педагогічні причини виникнення важковиховуваних дітей.
50. Основи лідерства: природа, стилі, підходи. Основні завдання та обов'язки лідера.
51. Інклюзивне навчання: сутність, принципи, переваги.
52. Поняття педагогічної технології навчання.
53. Класифікація сучасних педагогічних технологій.
54. Особливості дистанційного навчання. Професіограма вчителя нової української школи.
55. Передовий педагогічний досвід та освітні інновації.

ТЕСТИ
з дисципліни «Загальна педагогіка»

Із запропонованих відповідей оберіть правильну

1. Педагогіка – це:

- а) особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини, складовими частинами якої є освіта та навчання;
- б) наука про виховання людини;
- в) цілеспрямований та організований процес формування особистості.

2. Основні педагогічні категорії:

- а) загальна педагогіка, історія педагогіки, методики вивчення окремих дисциплін;
- б) народна педагогіка, духовна педагогіка, світська педагогіка;
- в) навчання, виховання, освіта, розвиток.

3. Що визначило розвиток педагогіки як науки?:

- а) біологічний закон збереження роду;
- б) турбота батьків про щастя дітей;
- в) об'єктивна необхідність у спеціальній підготовці людини до життя і праці.

4. Предметом педагогіки є:

- а) підготовка підростаючого покоління до життя;
- б) розробка правил, рекомендацій щодо реалізації виховання;
- в) процес цілеспрямованого розвитку і формування людської особистості в умовах її навчання, виховання й освіти.

5. Завдання педагогіки:

- а) передати людині знання, вміння, навички;
- б) вивчення проблем виховання та навчання людей;
- в) визначення мети та завдань виховання; дослідження методів і форм організації навчально-виховного процесу; вироблення нових педагогічних технологій виховання.

6. Назвати розділи загальної педагогіки:

- а) дошкільна педагогіка та педагогіка загальноосвітньої школи;
- б) дошкільна педагогіка, педагогіка загальноосвітньої школи та педагогіка вищої школи;
- в) загальні основи педагогіки, теорія навчання, теорія виховання, школознавство.

7. Навчання – це:

- а) цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння та навички;
- б) передача учням знань, умінь і навичок;
- в) передача знань, умінь і навичок від одного покоління до іншого.

8. Виховання – це:

- а) спеціально організований педагогічний процес, у ході якого здійснюється цілеспрямований вплив на особистість із метою формування певних якостей;
- б) передача знань про норми та правила поведінки людей;
- в) передача підростаючому поколінню культурно-історичного досвіду

народу.

9. Освіта – це:

- а) процес засвоєння знань, умінь, навичок;
- б) формування моральних якостей особистості;
- в) процес і результат оволодіння системою наукових знань, умінь і навичок, формування на їх основі світогляду, моральних якостей особистості, розвитку її творчих сил і здібностей.

10. Розвиток – це:

- а) пристосування людини до оточуючого світу;
- б) ряд внутрішньо пов'язаних, послідовних і прогресивних змін, що відбуваються з організмом людини від народження і до кінця життя і характеризують рух людини від нижчих до вищих рівнів її життєдіяльності;
- в) природні задатки людини, які виявляються у процесі життя і сприяють соціалізації людини.

11. Систему педагогічних наук складають:

- а) загальні основи педагогіки, теорія навчання, теорія виховання, школознавство;
- б) педагогіка, психологія, анатомія, фізіологія, філософія;
- в) загальна педагогіка (базова дисципліна), загальнопедагогічні науки (вікова педагогіка, соціальна, спеціальна педагогіка), функціональні педагогічні науки (педагогіка професійно-технічної освіти, вищої школи, галузеві педагогіки та ін.), історія педагогіки, порівняльна педагогіка.

12. Метод педагогічного дослідження – це:

- а) шлях, спосіб пізнання педагогічної діяльності;
- б) усвідомлене уявлення кінцевого результату певної діяльності;
- в) виявлення закономірностей і законів педагогічного дослідження.

13. Що таке метод педагогічного спостереження?:

- а) спосіб дослідження педагогічних процесів формування особистості;
- б) спеціально організоване сприймання педагогічного процесу в природних умовах;
- в) здійснення перетворюючих дій, спрямованих на вирішення дослідницьких завдань.

14. Назвати методи педагогічних досліджень:

- а) бесіда, диспут, дискусія, педагогічна вимога, виховна ситуація;
- б) педагогічне спостереження, бесіда, інтерв'ю, експеримент, вивчення продуктів діяльності, тестування;
- в) метод моделювання, метод реєстрування, метод ранжування.

15. Об'єктом педагогічного дослідження є:

- а) педагогічні явища, факти, з яких складається педагогічний процес;
- б) пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу;
- в) якість знань, умінь і навичок.

16. Індивід – це:

- а) окремий представник людського роду безвідносно до його якостей;
- б) кожна жива істота;
- в) людина, яка досягла певного рівня фізичного розвитку.

17. Індивідуальність – це:

- а) рівень інтелектуальної культури;
- б) особливості мислення певної людини;
- в) сукупність зовнішніх і внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей.

18. Особистістю людина стає тільки тоді, коли:

- а) досягає вісімнадцятирічного віку;
- б) самостійно та свідомо керує своєю поведінкою;
- в) оволодіває певною професією.

18. Від народження дитина отримує:

- а) потреби, інтереси, навички;
- б) задатки для розвитку певних здібностей;
- в) нічого не отримує.

20. Задатки – це:

- а) готові психічні властивості, які незалежно від зовнішніх факторів проявляються на певному етапі життя;
- б) знання, уміння, навички;
- в) отримані від народження природні потенції розвитку певних здібностей.

21. Індивідуальні властивості особистості формуються під впливом:

- а) тільки спадковості;
- б) оточуючого середовища та виховання;
- в) природних задатків, суспільних обставин і діяльності самої дитини.

22. Рушійними силами процесу розвитку особистості є:

- а) природні задатки дитини;
- б) вимоги дорослих;
- в) протиріччя між потребами особистості та можливостями для їх досягнення.

23. Назвіть вікову періодизацію чеського педагога Я.А. Коменського:

- а) дитинство, отрочтво, замужність;
- б) немовлячий вік, передшкільний, дошкільний, молодший шкільний вік, підлітковий, юнацький;
- в) дитинство, отрочтво, юність, замужність.

24. Переддошкільний вік охоплює:

- а) 3-5 років;
- б) 3-6 років;
- в) 1-3 роки.

25. Дайте визначення поняття “темперамент”:

- а) психологічні риси, що відрізняють одну людину від іншої;
- б) індивідуальна типологічна характеристика людини, яка виражається в силі, напруженості, швидкості та врівноваженості перебігу її психічних процесів;
- в) природні особливості окремої людини.

26. Мета виховання – це:

- а) ідеальний образ особистості, що виховується;
- б) наперед визначені результати розвитку і формування людської особистості;
- в) наперед визначені результати діяльності педагогічного колективу школи.

27. На визначення цілей виховання в суспільстві впливають:

- а) бажання людей, можливості навчально-виховних закладів, вимоги батьків до дітей;
- б) фізіологічні та психологічні можливості учнів, можливості вчителів і вихователів, уявлення і намагання прогресивно мислячих людей;
- в) рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, темпи науково-технічного і соціального прогресу, економічні можливості суспільства, рівень розвитку педагогічної теорії.

28. Яку мету виховання висуває сучасна загальноосвітня школа:

- а) формувати всебічно і гармонійно розвинуту особистість – громадянина своєї країни;
- б) сприяти різнобічному розвитку особистості, розвивати задатки і здібності;
- в) виховувати учнів на засадах християнської ідеології.

29. Складові частини виховання – це:

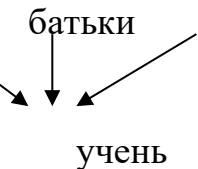
- а) розумове, фізичне, трудове, моральне, естетичне виховання;
- б) демократизація та гуманізація виховання;
- в) розвиток естетичних почуттів, формування гігієнічних навичок.

30. Педагогічний процес – це:

- а) процес, який здійснює вчитель у навчально-виховному закладі;
- б) процес набуття учнями необхідних знань, умінь, навичок;
- в) динамічна взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на досягнення поставленої виховної мети.

31. Будова педагогічного процесу:

- а) мета – завдання – зміст – діяльність – результат;
- б) вчитель батьки суспільство

- в) директор школи – вчитель – учень.

32. Педагогічний процес є системою, тому що:

- а) він має всі ознаки системи: компоненти, структуру, цілісність, інтегральний результат, зв'язок з іншими системами;
- б) він поєднує в собі процеси навчання, виховання і розвитку;
- в) його складовими є дії вихователя та вихованців.

33. Цілісність педагогічного процесу полягає:

- а) в тому, що процеси, які утворюють педагогічний процес, мають багато спільного між собою;
- б) у підкоренні всіх процесів, що його утворюють, головній і єдиній меті – формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості;
- в) у тому, що педагогічний процес має цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний компоненти.

34. Які з названих зв'язків є закономірними зв'язками педагогічного процесу?:

- а) зв'язок між окремими діями різних педагогів, педагогічного колективу і керівництвом навчально-виховним процесом у цілому;

- б) зв'язок між педагогічним процесом, процесом морального виховання учнів і між різними педагогічними ситуаціями;
- в) зв'язок педагогічного процесу з суспільними вимогами, зв'язок між завданнями, методами і формами виховання.

35. Що відіграє вирішальну роль в організації педагогічного процесу?:

- а) наявність у школі (класі) плану навчально-виховної роботи;
- б) діагностика, постановка завдань, побудова прогнозу, реалізації плану, корекція й аналіз результатів;
- в) висока кваліфікація педагогів і бажання учнів вчитися.

36. Професійна придатність учителя – це:

- а) необхідний комплекс умінь, які набуваються у процесі здобуття вищої освіти;
- б) показник рівня засвоєння вчителем спеціальних знань;
- в) необхідний комплекс здібностей, фізичних, нервово-психічних і моральних якостей, що потрібні для набуття певних робочих функцій і успішної діяльності у сфері освіти.

37. Донецький учитель В.Ф. Шаталов успішно навчає всіх учнів незалежно від здібностей. Що відіграє вирішальну роль у досягненні його учнями високих результатів?:

- а) хороша спадковість, сприятливе середовище;
- б) виховання в сім'ї, особистість учителя, інтерес до навчального предмета;
- в) правильно організована пізнавальна діяльність.

38. Від чого, головним чином, залежить розвиток здібностей школяра?:

- а) від природних задатків;
- б) від кількості прочитаних книг;
- в) від спілкування з ровесниками.

39. Навчання ефективно впливає на процес розвитку за умови:

- а) орієнтування його на вже розвинені здібності;
- б) знаходження поза межами можливостей дитини;
- в) знаходження в зоні найближчого розвитку здібностей дитини.

40. Початкова школа – це навчальний заклад:

- а) I-II ступеня;
- б) I ступеня;
- в) III ступеня.

ТЕСТИ

до другого розділу

I. Виберіть правильну відповідь :

1. Система заходів, спрямованих на всебічний і гармонійний розвиток особистості називається :

- а) спілкуванням,
- б) вихованням,
- в) навчанням,

- г) становленням,
- д) формуванням.

Відповідь : _____

2. Сукупність властивостей особистості, які прагне сформувати суспільство називають:

- а) методом виховання,
- б) засобом виховання,
- в) метою виховання,
- г) мотивом виховання,
- д) змістом виховання.

Відповідь : _____

3. Уявлення про зразок людської поведінки і стосунків між людьми, що виходить із розуміння мети життя називається:

- а) метою виховання,
- б) закономірністю виховання,
- в) принципом виховання,
- г) ідеалом виховання,
- д) формою виховання.

Відповідь : _____

4. Способи взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на формування у вихованців поглядів, переконань, навичок і звичок суспільної поведінки називають:

- а) засобами виховання,
- б) прийомами виховання,
- в) специфікою виховання,
- г) напрямом виховання,
- д) методом виховання.

Відповідь : _____

5. Складова частина методу, що визначає шляхи реалізації вимог методів виховання називається:

- а) прийомом виховання,
- б) ідеалом виховання,
- в) змістом виховання,
- г) принципом виховання,
- д) мотивом виховання.

Відповідь : _____

6. Соціально значима група людей, які об'єднані спільною метою, узгоджено діють для досягнення мети і мають органи самоврядування називається:

- а) спільнотою,
- б) групою,
- в) діадою,
- г) тріадою,
- д) колективом.

Відповідь : _____

7. Ініціативну групу вихованців, яка усвідомлює вимоги керівника колективу і допомагає в організації діяльності колективу називають:

- а) органом самоврядування,
- б) спільнотою,
- в) активом,
- г) об'єднанням,
- д) сукупністю.

Відповідь : _____

8. Педагогічний вплив на свідомість учнів з метою спонукання їх до позитивної діяльності або гальмування негативних дій і вчинків називають:

- а) громадською думкою,
- б) вправлінням,
- в) привчанням,
- г) дорученням,
- д) педагогічною вимогою.

Відповідь : _____

9. Виконання учнем певних дій з метою вироблення і закріплення необхідних навичок та позитивних форм поведінки називають:

- а) виховуючою ситуацією,
- б) привчанням,
- в) громадською думкою,
- г) вправлінням,
- д) педагогічною вимогою.

Відповідь : _____

10. Спеціально організовані педагогічні умови для формування в учнів мотивів позитивної поведінки чи подолання недоліків називають:

- а) дорученням,
- б) привчанням
- в) педагогічною вимогою,
- г) виховуючою ситуацією,
- д) громадською думкою

Відповідь : _____

II. Виберіть правильні відповіді :

1. Зовнішні суперечності процесу виховання :

- а) між соціально значущими завданнями, які потрібно виконати вихованцю і факторами, що заважають його зусиллям;
- б) невідповідність між виховними впливами школи і сім'ї,
- в) між організованим виховним впливом школи та стихійним впливом на дітей оточення,
- г) між різними вимогами вихователів,
- д) між набутим негативним досвідом поведінки і новими умовами життя та діяльності.

Відповіді: _____

2. Розрізняють такі рівні вихованості:

- а) дуже низький,
- б) низький,

- в) середній,
- г) високий,
- д) найвищий.

Відповіді: _____

3. Методи виховання поділяють на такі групи:

- а) методи формування свідомості особистості,
- б) методи формування переконань особистості,
- в) методи організації діяльності і формування досвіду позитивної поведінки,
- г) методи стимулювання діяльності і поведінки,
- д) методи формування позитивних якостей.

Відповіді: _____

4. Ідеали відрізняються за:

- а) змістом,
- б) мотивом,
- в) структурою,
- г) метою,
- д) дієвістю.

Відповіді: _____

5. До методів формування свідомості особистості належать:

- а) бесіда,
- б) лекція,
- в) вечір запитань і відповідей,
- г) диспут,
- д) приклад.

Відповіді: _____

6. До методів стимулювання діяльності і поведінки належать:

- а) доручення,
- б) привчання,
- в) змагання,
- г) заохочення,
- д) покарання.

Відповіді: _____

7. Колектив як соціально діюча система виконує такі функції:

- а) організаторську,
- б) виконавську,
- в) виховну,
- г) захисну,
- д) стимулюючу.

Відповіді: _____

8. Розрізняють такі види колективів:

- а) первинний,
- б) загальношкільний,
- в) виробничий,
- г) невиробничий,
- д) тимчасовий.

Відповіді: _____

9. Розвиток колективу залежать від таких чинників, як:

- а) керівник,
- б) лідер,
- в) актив,
- г) вихователь,
- д) органи самоврядування.

Відповіді: _____

10. У своєму розвитку колектив проходить такі основні стадії розвитку:

- а) створення колективу учнів,
- б) поширення впливу активу на весь колектив,
- в) вирішальний вплив громадської думки більшості,
- г) самовиховання як вищий тип виховання в колективі,
- д) перевиховання як особлива робота вихователя з окремим членом

колективу.

Відповіді: _____

III. Виберіть усі правильні варіанти відповідей «так» чи «ні»:

1. Основними складовими виховання, реалізація яких забезпечує всебічний і гармонійний розвиток особистості є:

а) громадянське виховання	так/ні
б) розумове виховання	так/ні
в) моральне виховання	так/ні
г) трудове виховання	так/ні
д) національне виховання	так/ні
е) естетичне виховання	так/ні
є) фізичне виховання	так/ні

Відповідь: а) _____; б) _____; в) _____; г) _____; д) _____; е) _____; є) _____.

2. Специфіка виховання полягає у тому, що цей процес є:

а) двостороннім	так/ні
б) цілеспрямованим	так/ні
в) стихійним	так/ні
г) багатогранним за завданнями і змістом	так/ні
д) різноманітним за формами, методами і прийомами	так/ні
е) неперервним	так/ні
є) тривалим у часі	так/ні

Відповідь: а) _____; б) _____; в) _____; г) _____; д) _____; е) _____; є) _____.

3. У процесі виховання особливо важливими є такі закономірності:

а) органічний зв'язок виховання із суспільними потребами та умовами виховання	так/ні
б) вплив всієї сукупності різноманітних факторів: речей, явищ, людей	так/ні
в) формування у вихованців загальнолюдських норм гуманістичної моралі	так/ні
г) опора у виховному процесі на позитивні якості дитини	так/ні

д) результат виховання залежить від виховного впливу на внутрішній світ дитини так/ні

е) визначальними у вихованні є діяльність та спілкування так/ні

е) залежність результатів виховання від глибини і повноти врахування національного менталітету так/ні

Відповідь: а) _____; б) _____; в) _____; г) _____; д) _____; е) _____; є) _____.

4. Процес виховання ґрунтується на таких принципах:

а) цілеспрямованість виховання так/ні

б) мотивованість виховання так/ні

в) поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю вихованців так/ні

г) повага до особистості дитини так/ні

д) врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців так/ні

е) системність і послідовність виховання так/ні

є) зв'язок виховання з життям суспільства так/ні

Відповідь: а) _____; б) _____; в) _____; г) _____; д) _____; е) _____; є) _____.

5. Заохочення має виховну силу тільки за дотримання певних умов:

а) своєчасність похвали за позитивні зрушення так/ні

б) демократичний підхід до висвітлення його результатів так/ні

в) об'єктивність заохочувального впливу так/ні

г) опора на громадську думку так/ні

д) гласність так/ні

е) таким, що не ображає людську гідність так/ні

є) врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців так/ні

Відповідь: а) _____; б) _____; в) _____; г) _____; д) _____; е) _____; є) _____.

6. На успішність розвитку і становлення колективу впливають такі фактори:

а) глибоке знання вихователями психолого-педагогічних основ теорії і практики формування та розвитку колективу так/ні

б) забезпечення наступності і єдності дій педагогів у роботі з колективом так/ні

в) стимулювання розвитку колективу так/ні

г) володіння технікою створення перспективних ліній так/ні

д) забезпечення знайомства вихованців між собою так/ні

е) забезпечення педагогічно-доцільної роботи з активом та органами самоврядування так/ні

є) дотримання належного стилю і тону в колективі так/ні

Відповідь: а) _____; б) _____; в) _____; г) _____; д) _____; е) _____; є) _____.

ДОДАТКИ

Додаток А

Орієнтовна схема самоаналізу виховного заходу

1. Клас, назва виховного заходу, дата, місце його проведення.
2. Педагогічне обґрунтування виховного заходу. Доцільність його проведення. Участь у виборі форми проведення заходу.
3. Місце даного виховного заходу в системі навчально-виховної роботи класу. Зв'язок змісту заходу з навчальним матеріалом, з іншою діяльністю виховного характеру.
4. Мета заходу: наскільки вона досягнута.
5. Завдання заходу: в якій мірі вони виконані.
6. Обґрунтування логічності структурної побудови заходу.
7. Характеристика діяльності учасників заходу: рівень їх активної діяльності при складанні плану, підготовці і проведенні заходу.
8. Оцінка результативності заходу. Його пізнавальна і виховна цінність.
9. Оцінка психологічного стану учнів під час підготовки і проведення заходу.
10. Позитивні сторони та недоліки, виявлені в процесі підготовки і проведення заходу.
11. Висновки.

Схема аналізу виховного заходу

Варіант 1

I. Загальні відомості.

- 1) Назва заходу.
- 2) Дата і місце його проведення. Хто проводить.
- 3) Склад групи учнів.
- 4) Вид діяльності: епізодичний захід, плановий, терміновий, система заходів тощо.
- 5) Мета заходу: на вирішення яких завдань класного колективу і формування яких якостей учнів розрахований даний захід.
- 6) Психолого-педагогічне обґрунтування вибору виду і змісту діяльності:
 - а. відповідність заняття загальним виховним завданням;
 - б. рівень розвитку класного колективу;
 - в. вікові особливості учнів.

II. Аналіз підготовки заходу.

1. Хто був ініціатором даного заходу і як він готувався. У чому і яким чином проявилась активність, самостійність і ініціативність учнів.
2. Методика підготовки заходу: планування, розробка, участь дітей.
3. Чи зміг учитель у підготовчий період викликати розуміння необхідності і значущості діяльності, що передбачається.

III. Хід заходу

1. Наскільки доказово, чітко, емоційно були розкриті перед учнями цілі і завдання діяльності, що передбачається.
 1. Наскільки змістовно, цікаво і організовано проходила робота.
 2. Які знання набули учні у ході заходу, які соціальні установки формувалися в учнів, до якої суспільно-корисної діяльності спонукало їх це заняття.
 3. Які висновки зробили учні під час роботи і по її завершенні. Яких результатів досягли.
 4. Як відбився проведений захід на формуванні громадської думки колективу і окремих учнів, на їх взаємостосунках. Які можуть бути наслідки для розвитку колективу, для формування його громадянської спрямованості.
 5. Яким є його вплив на окремих учнів: емоційно-естетичний відгук на прекрасне у мистецтві; етика праці, художня діяльність; естетика поведінки.
 6. Роль і місце старших (класного керівника, психолога, запрошених) на даному занятті.
 7. Методика роботи, характер відносин, їх відповідність виховним завданням, віковим та індивідуальним особливостям, рівню розвитку колективу.

IV. Аналіз діяльності вихователя.

1. Які риси характеру вихователя сприяли проведенню виховної роботи з учнями, які, навпаки, заважали.
2. Які педагогічні здібності виявились під час проведення виховної роботи з учнями.
3. Чи виявився педагогічний такт вихователя і в чому саме. Випадки нетактовності вихователя.
4. Чи сприяв або заважав психічний стан вихователя проведенню виховної роботи і чому.

Варіант 2

1. Загальні відомості про виховний захід. Обґрунтування мети, форми проведення. Врахування особливостей позакласної роботи вчителя-предметника, класного керівника, традицій школи у плануванні заходу. Чим викликана необхідність проведення даного заходу і чи відповідає його мета віковим та індивідуальним особливостям учнів.

2. Підготовчий етап:

- зміст роботи;
- врахування інтересів школярів, яка мотивація була виявлена в учнівському колективі на цьому етапі;
- які завдання розв'язувались;
- особливості підготовки.

3. План заходу (основні етапи).

4. Змістовність і повнота плану, ступінь підготовки студента до проведення заходу.

5. Психолого-педагогічний аналіз кожного етапу (ефективність обраних методів, прийомів, засобів; відповідність їх поставленій меті; аналіз ускладнень, що виникли. Психологічна атмосфера аудиторії, ступінь участі кожного учня та колективу у проведенні заходу. Поведінка учнів, їх вихованість, активність.

6. Скільки учнів і яку участь брали у підготовці і проведенні заходу. Характер участі – ініціатори чи виконавці. Роль активу учнів класу.

7. Ефективність заходу. Його пізнавальна і виховна цінність. Вплив на формування почуттів, переконань, вмінь і навичок. Чи сприяв виховний захід згуртуванню учнівського колективу, виробленню чи зміцненню громадської думки. Як він впливав на окремих учнів. До яких видів діяльності він прилучив учнів. Поведінка учнів, їх ставлення до даного заходу.

8. Загальна оцінка заходу. Чи досягнута мета, причини успіхів та невдач.

Схема оформлення методичної розробки виховного заходу

1. Титульний аркуш, на якому визначена назва навчального закладу та його підпорядкування; тема заходу; форма виховної роботи; відомості про студента-практиканта, який підготував і провів захід; прізвище методиста кафедри педагогіки, термін проходження практики.

2. Мета заходу.

3. Завдання (освітні, виховні, розвивальні).

4. Обладнання.

5. Час і місце проведення.

6. Контингент учнів.

7. Етапи підготовки і проведення (підготовчий етап, етап психолого-емоційного настрою групи, змістовий етап, фінальний етап).

8. Список використаної літератури.

9. Самоаналіз проведеного заходу.

Схема методичної розробки колективної творчої справи (КТС)

1. Титульний аркуш, на якому визначена назва навчального закладу та його підпорядкування; тема діяльності; форма діяльності; відомості про студента-практиканта, який підготував і провів захід; прізвище методиста кафедри педагогіки, термін проходження практики.
2. Мета і завдання.
3. Прийоми колективної творчої діяльності (робота у мікрогрупах, «мозкова атака», відбір ідей, банк ідей, захист ідей тощо).
4. Обладнання.
5. Час і місце підготовки і проведення.
6. Контингент учнів.
7. Стадії організації і проведення: попередня робота, колективне планування, колективна підготовка справи, проведення КТС та підведення підсумків підготовки, колективне підведення підсумків справи; найближча дія після КТС.
8. Самоаналіз колективної творчої справи.

Схема аналізу КТС

I. Тема, клас, розташування учасників у просторі (місце проведення), оформлення (використання символів, атрибутів, виконання традиційних ритуалів).

II. Мета і стислий зміст (ціннісна спрямованість: несе радість і користь кому? чому?). Чи враховує мета справи перспективи особистісного розвитку учня: його інтелекту, емоційно-вольової сфери, моральних настанов, досвіду творчої діяльності, розвитку творчих здібностей? (наприклад, «поглибити уявлення про ...», «виховувати власну позицію щодо ...», «сприяти удосконаленню гуманних якостей...»). Чи органічно вписується у навчально-виховний процес, чи продовжує розпочату педагогами роботу під час уроків? Яке місце займає серед заходів, що заплановані класним керівником?

III. Актуальність заходу:

а) відповідність змісту інтересам, запитам, потребам молодших підлітків, що виникають у дитячому середовищі (хто був ініціатором проведення справи, чи мали учні право щодо вибору виду, форми організації справи);

б) забезпечення подальшого позитивного спілкування в дитячому колективі (чи буде справа спонукати до планування, прогнозування, мрій щодо подальшого вирішення завдань, більш доцільної організації справи);

в) спрямованість змісту на вирішення завдань, що поставлені перед класом, школою, оточуючим середовищем.

IV. Спадкоємність змісту справи щодо форми організації, оригінальність вирішення виховних завдань за допомогою змісту, форм проведення справи (чи має місце наявність зв'язку творчої справи з іншими заходами в системі роботи класного керівника та колективу учнів). До яких результатів (позитивних, нейтральних, негативних) приводить урахування (чи відмова) від цих зв'язків.

V. Співвідношення змісту справи з методами її проведення (чи оригінально вирішувались виховні завдання з приводу використаного змісту, форм, методів, що застосовувались). До яких висновків відносно наявності у класного керівника творчих професійних здібностей, потягу до новизни, використання інноваційних технологій виховання, оригінальності педагогічних рішень ви прийшли під час спостереження за його педагогічною діяльністю;

VI. Проведення основних етапів колективної творчої справи. Чи був захід організований із урахуванням основних етапів КТС? Яку педагогічну позицію організації діяльності на кожному з них демонстрував педагог, актив класу, учні?

VII. Рівень сформованості колективу. Який рівень сформованості колективу демонстрували учні? Які види діяльності найчастіше вони використовували? Чи був захід насичений інформацією, емоційними переживаннями? Чи забезпечував активну (пасивну) участь дітей у справі? Який рівень загальної культури виявив класний керівник (його уміння спілкуватися з учнями на основі діалогу; взаємодіяти, співробітничати, використовуючи

демократичний стиль управління колективом; враховувати вік, інтереси та потреби школярів)?

VIII. Термін підготовчого періоду. Чи був доцільним (мінімальним) затрачений час педагога та учнів, а можливості самореалізації, самовдосконалення, самовираження та активність учнів найбільш повними?

Короткочасна підготовка до заходу характеризує організаторські здібності вчителя, свідчить про високий рівень сформованості колективу.

IX. Задоволеність школярів проведеною справою (учні демонстрували змістом виступу, емоційним ставленням, поведінкою певне ставлення, виявляли (чи ні) бажання просуватися у заданому напрямі, неодноразово поверталися до обговорення справи). Ці висновки свідчать про результативність справи та педагогічну майстерність класного керівника.

X. Культура проведення заходу: чіткість, послідовність запланованих колективом подій, його органічна етапність, вільне виявлення почуттів, переживань, самостійність, ініціатива (які позиції займали учні у справі: були генераторами ідей, організаторами, виконавцями, консультантами, пасивними спостерігачами, дезорганізаторами). Яка атмосфера у класному колективі? Все це свідчить про наявність певної (оптимістичної чи песимістичної) атмосфери у класному колективі, знань педагогом своїх вихованців, вміння знаходити своє місце у загальній справі кожним її учасником.

XI. Самооцінка студента та оцінка вчителем якості та результатів заходу.

1. Які завдання виконані добре?
2. Які нові знання засвоїли учні?
3. Чому вони навчилися?
4. Чи існувала гармонія, злагода у колективі?
5. Що не змогли зробити так, як планували?
6. Які помилки треба врахувати, щоб подолати недоліки? Які виховні заходи слід проводити частіше (або виключити з плану виховної роботи)?

Пам'ятаймо! Об'єктивність самооцінки – показник педагогічної вимогливості до своєї праці.

Схема самоаналізу КТС

1. Педагогічне обґрунтування доцільності вибору форми виховної роботи. Участь учнів у виборі форми виховної роботи.
2. Місце справи в системі навчально-виховної роботи класу. Зв'язок її змісту з навчальним матеріалом і проблематикою використаних форм виховної роботи у цьому класі.
3. Характер постановки мети і завдань справи (кому належав задум справи, хто і як визначав завдання справи, як обрані завдання співвідносяться з колективними й особистісними потребами вихованців).
4. Аналіз мети і завдань.
5. Аналіз умов включення вихованців до творчої діяльності.
6. Аналіз створення умов для реалізації інтересів і бажань кожного вихованця.
7. Оцінка результативності кожної стадії колективної творчої справи.
8. Роль справи в особистісному розвитку кожного вихованця та у формуванні стосунків між учасниками діяльності.
9. Оцінка ефективності обраних прийомів колективної творчої діяльності.

Чернякова Жанна

Методичні рекомендації з курсу

«Загальна педагогіка»

Методичні рекомендації